

АРХИВ ВОЈВОДИНЕ

БИБЛИОТЕКА
ПОСЕБНА ИЗДАЊА

Главни и одговорни уредник
Др Небојша Кузмановић

Рецензенти
Данијела Костадиновић
Горан Лабудовић Шарло

Уредник
Жељко Радаковић

Слика на корици: „Невесиње под снегом”
Аутор: Михајло Милошевић

© Архив Војводине, 2025.

ПЕРО ЗУБАЦ

МИРИС СТАРОГ СРЕБРА

Нови Сад, 2025.

МИРИС СТАРОГ СРЕБРА

У великој породичној кући браће Васа и Обрена Зупца, у Невесињу, на међуспрату је била нека остава у коју су се склањале непотребне ствари и мој брат од стрица, Милош, старији од мене две године, и ја, у њој смо пронашли повећи ћуп, пун сребрењака са ликом краља Петра и криомице, на пазарни дан, за мали сребрењак од сељана добијали килограм трешања, јабука или крушака, а за велики су продавци давали динаре да можемо ићи у посластичарницу и по неколико дана.

Наша братска тајна никада није откривена. У ћупу је остало доста бакарних новчића, а и сребрених, када смо оба отишли на школовање.

Ја сам један велики сјајни сребрењак увек носио са собом, па и на прво летовање у Трпњу, на Пељешцу, где сам упознао Осијечанку Веру Стеинер, у коју сам се заљубио и цело ферије сам пилио неком турпијицом сребрењак напола и на расстанку јој дао једну половину, уз речи да сам негде, у некој руској књижи прочитао да свако носи своју половину до сусрета, када ће се поново сребрењак спојити.

Ја сам моју половину, а ни то није случајно, изгубио у Русији, на Бајкалу, а не знам да ли је Вера сачувала своју.

Никада се није спојио.

Сада, када се одлучујем да уз сарајевско издање књиге МИРИС ЈЕДРЕШКОГ ПОТОКА (Арт Рабиц, Сарајево, 2025) први пут објавим моја сећања на невестињско детињство, данима радећи и на прикупљању фотографија, руком писаних страница, песама из разних мојих књига о невестињским бесценим данима, осећао сам мирис старог сребра, који ми је остајао на рукама док сам зарањао у стари ћуп у Зупчевој кући.

ЖУБОР ЈЕДРЕШКОГ ПОТОКА

Прво издање „Арт Рабиц”, Сарајево, 2025.

ТРАГОМ ЈЕДРЕШКОГ ПОТОКА

Нова збирка поезије Пера Зупца, *Жубор Једрешкој њојока*, настала у периоду од 2023. до 2024. године, а састоји се из следећа четири дела: „Песме које ме одају, Осамне песме, Песме сновиде и Једна дечја”. Они одражавају суптилна, сетна, при-тајена осећања, која су једино у стиху могла наћи свој израз и облик. Хармоничан и симбиотски однос између личног, интимног, дубокоунутрашњег и општег, свеприсутног и свеокружујућег, извире из тражења и налажења мира и уточишта у шуму Једрешког потока, који је протицао испод сокака у старој кући Зупчевих у Невесињу. Из тог сокака, поплочаног турском калдрмом, из најранијег детињства и одрастања, поникао је особени естетски осећај усамљености, који прожима целокупно ауторово песничко стварање. Из Једрешког потока устала-сали су се први стихови, да би се поново у њему и са њим слили нови песнички призиви љубави, лепоте, вере и узвишености, у безмало монашкој песниковој осами и тишини зрелих година, из које искри мисао да је једина константа кретање унутар безмерног микрокосмоса. То лирско кретање немирима и трептајима никада довољно сазнатих емоционалних вирова јесте оно што је инспирисало и потакло Пера Зупца, песника снажно повезаног како са сопственим животним искуствима, тако и са актуелним друштвеним питањима, да своја садашња поетска виђења синхронизује са интензивним доживљајем прошлости, кроз употребу слика и мотива из својих претходних песничких остварења, попут *Мосћарских киша*, *Тријањских елеџија*, *Саиша срца*, *У модром врџу*.

Идеја о томе да се у успоменама и крхком сећању открије ефемерно, да се љубављу може пркосити пролазности овде је више од пуког идеалистичког и романтичарског заноса – она

је срж једног промишљеног и до краја изведеног уметничког концепта, заснованог на Истини срца. У том контексту, наслов првог дела збирке, „Песме које ме одају” треба схватити као суштаствену потребу да се искрено и једноставним речима пред читаоцима оголи духовно и емотивно песничково биће. То су одлике које су Пера Зупца одувек одвајале од његових савременика. Његова поезија је пространство чисте љубави. Стихови теку спонтано, надахнуто, природно, попут Једрешког потока, ослобођени бременитих стилских украса и херметичности, питки као бистра вода из невесињске чесме. Он полази од субјективне, исповедне позиције усамљеника који се суочава са феноменом времена и долази до смиреног спознања очаравујуће лепоте живљења ако смо кадри да сачувамо дете у себи. Да би се дошло до тог спокоја, требало је проћи кроз метафизичке просторе сумње („бар да назначе мени / осамном у неверици / да у души скривени / још светле давни свици”), вратити се у детињство како би се одагнала тама данашњице („мрклину у души раздани / златовез на очевој заврати”) и како би засијала „слова злаћана / у сну што замор заноси”; требало је тугом платити снове и заносе, превазићи страхове од заума оних који „мраче небо звездано, / поново Христа разапињу”, још једном осетити мирис интернатског какаоа са Широкога Бријега и светлог бурјана, па макар то било и само у сну, трагати за одговорима на недоречене теме о издаји и Христу, са горким сазнањем да „љушти се позлата са икона / и светлост дања се гаси. / Молитву Вечерњег звона певају само монаси”. Из тих разлога, може се на први поглед учинити да у песничкој књизи *Жубор Једрешкој њојока*, Пера Зупца, преовладавају меланхолија и резигнација, али се те песме могу тумачити и као *шуа* и *ојомена*, и то не само у значењу љубавног растанка надограђеног мотивима природе и музике, каквог срећемо код великог песника српског романтизма Бранка Радичевића, него

и у смислу страственог интелектуалног ангажмана лирског субјекта о суштинским егзистенцијалним и питањима подвижничтва и трансценденције, одражавајући, у крајњој инстанци, веровање у трансформативну моћ уметности и поезије. То веровање у моћ певања омогућило је и да се у пуној мери развије један аутономни песнички глас, са посебним умећем да на ненаметљив начин пробуди сензације и оствари присну везу са својим читаоцима. Зато се и могло догодити да магија повезаности између аутора и читалаца, започета поемом „Мостарске кише”, траје до данас.

Сав у Истини срца, Перо Зубац у другом делу, „Осамне песме” од обриса дарованих дана, који су га књижевно и лично преобразили, ниже чворове на „мелемној бројаници”, тражећи у молитви спас и духовно исцељење од суморне атмосфере у недоба, када медији поново најављују пуч. Слутњу смрти и стање коначности песник превазилази сликама завичаја, детињства, љубави, породице, пријатељства, књижевних сусрета и преплета, проналазећи у њима метафизичку безвременост, која га умирује и ублажава усамљеност и јутарњу тишину у коју се он склања:

*Нижем дароване дане
у мелемну бројаницу
Воз је са оне сѝране
кренуо на њоследњу сѝраницу

Ал' севну ѝламичак наде
да сѝраку има лека.
Ана Облонскаја знаде
да воз узалуд чека.*

Своје немирно путовање наставља са духу му блиским сродницима, редефинишући лирску тему усамљености и личног губитка у односу на шире друштвене и културолошке околности.

Естетски доживљај сопства, ауторефлексије о самоћи, интроспективна понирања и залажење у прошле светове, са пригуженим осећајем кривње и кајања због немоћи да промени деловања у спољашњем свету – водили су настанку специфичне форме, где је већина песама у овом и у следећем делу збирке, „Песме сновиде” посвећена личностима које су значајно измениле песников интимни свет. Посвете су не само изрази наклоности и поштовања, већ се могу посматрати и као мали носталгични записи, односно, из шире перспективе, као метафора животног и пређеног стваралачког пута Пера Зупца. Песме посвећује Хајналки Буди, девојци свог друга Авдале, песницима Данилу Јокановићу, Здравку Миовчићу, Мирославу Антићу, Божици Везмар, глумицама Власти Кнезовић и Ољи Војиновић, универзитетским професорима Душку Певуљи, Весни Голдстворти, Ранку Поповићу, Данијели Костадиновић, на чему му посебно захваљујем, реномираном сарајевском издавачу Горану Микулићу, првом човеку Архива Војводине, Небојши Кузмановићу, затим, Милану Гутићу, оснивачу удружења „Корени”, те члану Фондације „Никола Барош” из Приједора, Зорану Станићу, монаху Григорију, новинарки Ради Комазец, покојној супрузи Драгани и својој унуци Меј. Осим тога, велики број песама посвећен је сећањима на песничку сабраћу – Мирослава Мику Антића, Изета Сарајлића, Душка Трифуновића, Скендера Куленовића и друге, те ову збирку можемо читати као својеврсну поетичку интеракцију Пера Зупца са ствараоцима који су значајно обележили наше књижевно поднебље.

Тематско-мотивски односи између осаме, љубави и уметности у *Жудору Јегрешкој њошока* складно су постављени. Отворени разговори са собом, читаоцима и Господом узроковани су личном песниковом трагедијом – губитком оца, брата, вољене жене и драгих пријатеља. Стога, он у својој поезији истражује дубину туге и пролазну природу људског постојања. Главни

поетички мотиви постају звезде, небески свод, сан, тишина, молитва, воз... Профана љубав према вољеној Драгани сазрева у вечну љубав према Творцу, а спасење нуде недра Грачанице, Дечана, Пећке патријаршије, самавање и тиховање у тамјаном окађеној соби на Ђурђевдан, уз светлост свеће и књиге:

*Нека ми не дође нико
да сам у болу њрославим своју славу.*

*Монашки свикò на самоћу
и књије које волим уз узлавлје слајане
ојкад ми нема Драјане.*

У песмама „Тамнаја ноћ” и „Драгана у сну” љубав добија ореол светости, а вољена жена статус заштитиничког божанства, које га посматра са неке недогледне звезде или га походи у сну. Поглед на плодове те љубави, синове Владимира и Милоша, доноси му снагу и радосно озарење да има смисла живети и бити непоколебљив, упркос свему:

*Она је у сну мнојо млађа од Владимира и Милоша
наших дечака, њењемо се на неки зелени бреј
њрема цркви која се бели у даљини а ја осећам да
ме за руку држи њихова мајка.*

Из субјективне трагике умножавају се нова питања о дечаштву, младости и старости, животу и људима, која мотивишу повратак природи, повратак коренима, пореклу, Невесињу и Мостару, који свој врхунац достиже у песми „Мостар и ја”. Читалац из почетних стихова песме „шта је мени Мостар а шта сам ја Мостару / зна свака латица у бехару” јасно разазнаје да је Перо Зубац песник Мостара и да тај град у његовом стваралаштву узраста у метафору интимае, раних љубави, измештености и расутости по свету. На Зупчевој мапи Мостар је неисцрпна

ризница, судбинско, блажено и свето место, коме се стално враћа, са благотворном спознајом да „сваки камен Старог моста / не гледа мене као госта”. Мостар је и његова песма и религија и то „зна Капела на Бијелом Бријегу / коју сам измислио а сад постоји”. Иако зна шта је он Мостару и шта је Мостар њему, песму завршава проницљивим наглашавањем несталности човекове природе:

*Али не знам у људима, шта је с њима
и колико мене у њима има*

*и да ли ће ме у неку јесен јозну
као Алексу излити у бронзу.*

Осим Мостара, Перо Зубац је и песник Новог Сада, града у коме сада живи, и тиште га рушевине надстрешнице на железничкој станици, под којом су заувек остали изгубљени људски животи. У песми „Чекајући воз” сведочи да је „и сâм седео под том надстрешницом / која се срушила људском кривицом”. Можда је, док је писао песму о грофу Вронском, управо та трагедија замаглила његово сећање на то како је гласило девојачко презиме Толстојеве јунакиње Ане Карењине. Недостајуће сећање попуњава унука Милена, будући нову радост и нове изворе вазда неизвесног бивствовања. Унук Милена и Меј лек су против самоће. Да њих није, „нестале би и модре кише”, утихнуо би песников глас и усахнуо Једрешки поток.

Збирка интимне лирике, *Жудор Једрешкој још*ока, Пера Зупца осветљава нову димензију наде, без које би сâм живот био тек казна с небеској свога.

Данијела Косијадиновић

У Нишу, 30. јануара 2025. године

ПЕСМЕ КОЈЕ МЕ ОДАЈУ

ЈОШ СВЕТЛЕ ДАВНИ СВИЦИ

Да кане неки стих
као суза ненадана,
нечујан, нејасан, тих
сумрачан као крај дана.

Бар да назначи мени
осамном у неверици
да у души скривени
још светле давни свици

виђени оног лета
у вече кад сам те срео,
ал' поља михољског цвета
сад засипа снег бео.

12. 2. 2023.

СИЈАЈУ СЛОВА ЗЛАЋАНА

Прођоше божићни благодани,
ни положајник да наврати,
мрклину у души раздани
златовез на очевој заврати.

Сијају слова злаћана
у сну што замор наноси,
мојом је тугом плаћана
сва сумња и сви заноси.

12. 2. 2023.

У СТРАХУ ОД ЊИХОВА ЗАУМА

Они које не знамо
поново тоболце напињу.
Мраче нам небо звездано,
поново Христа разапињу.

Молитвама се бранимо
у страху од њихова заума
и крхком надом се хранимо
и клетвом из Капернаума.

12. 2. 2023.

СЕЋАЊА ЗЛАТНА ДЕТИЊА

Знам да сам у сну плакао,
ујутро не знам због чега.
Мирише интернатски какао
са Широкога Бријега.

Сећања златна детиња,
строфе раног Јесењина,
с далеких српских светиња
монаси ми шаљу дрењина.

Трпки ми драги плодови
радују жедну усну.
Мирише свео бејтуран
али само, само у сну.

12. 2. 2023.

НЕДОРЕЧЕНА ТЕМА

Читам Јеванђеље по Јуди
а знам да не постоји.
Да видим шта неко нуди
који нам судбине кроји.

Густа и опора књига
од првог до последњег листа.
А баш ме и није брига
да ли је издао Христа.

Оно што тражим нема,
најбитније од свега.
Недоречена тема
ко ли је издао њега.

13. 2. 2023.

ЉУШТИ СЕ ПОЗЛАТА СА ИКОНА

На небу високо дрон
снима озимни предео.
У души Вечерњи звон
и Христ уморан, убледео.

Љушти се позлата са икона
и светлост дања се гаси.
Молитву Вечерњег звона
певају само монаси.

13. 2. 2023.

ОСАМНЕ ПЕСМЕ

С М С ПЕСМА

за Хајналку Буду

Сањао сам Хајналку, звао сам је Хани,
била је девојка мог друга Авдале.

Где су оне ноћи, где су они дани,
зар су све звезде с неба попадале?

30. 5. 2024.

УСНУЛА БРАЋА

У сну ме походе браћа по перу,
Изет, Душко, Мирослав, Брајко.
Оста ми само, мила мајко,
мој Мишел у далеком Ексетеру.

Али сви весели, Боже драги,
а у животу и тужни беху.
И насмејани, леги, благи,
и ноћ проводим с њима у смеху.

Можда тај свет стварно постоји
па ми то јављају драги моји.

17. 8. 2024.

ОНА КИША ПЛАВА

Ко Камена успаванка мога Стевана
брани ме песма давно спевана.
Од бесмисла и заорава
кад ником скоро није до песме,
брани ме она киша плава
и невесињске жубор чесме.

И Меј и Милена, унуке моје,
захвалан Богу што постоје,
не допуштају ми да се предам:
„пробај да споро стариш деда”.

13. 8. 2024.

У ГРАЧАНИЦИ

за Данила Јокановића

У порти Грачанице Данило, мој Милош и ја.
Мирише на кишу, небо је тамно,
а злато на крсту свеједно сија.

Милош уђе у храм и дуго оста.

Питам Данила, склоњена испод трема,
зна ли зашто Милоша још нема.

Данило говори тихо:
Не брини, сад ће.
Видео сам га, стоји пред Симонидом
и плаче.

11. 10. 2023.

ОТКАД МИ НЕМА ДРАГАНЕ

На Ђурђев дан окадих собу и упалих свећу.
И ћутах као одсутан из света дуго.

Све успомене се у сећању топе
као свећа на столу.

Нека ми не дође нико
да сâм у болу прославим своју славу.

Монашки свикô на самоћу
и књиге које волим уз узглавље слагане
откад ми нема Драгане.

13. 8. 2024.

НИКАКО ДА СЕ РАЗДАНИ
за Горана Микулића

Августовске врелине, летња жега.
Гладан сам тишине и сит свега.

Некадашња срећа и давни блаждани.
Вене букет цвећа. Никако да се раздани.

Гледам увеле руже, не освежи их ни вода.
Плашим се, добри друже, казне с небеског свода.

13. 8. 2024.

КАД ТЕ ДОВЕДЕМ У НЕВЕСИЊЕ

Немој у поље хитати
и младо жито газити.
Немој за мене питати,
не бој се, ја ћу те пазити.

И пролазнике не питај
како сам детињство провео.
Седи у башту, не скитај,
Нисам те зато довео.

Знам да те, моја Драгано,
дрскост моја заболела.
Схватићеш временом, лагано:

Они не знају дечака
кога си ти заволела.

СТРАХ ОД ПИТАЊА

Касна је ноћ
а још бдим.
Нешто ми не да
да усним.

Има нека тајна
у подсвести.
Можда се плашим
кога ћу срести.

Друга из младости,
са посла, из школе,
да ће ме питати
шта чекам доле.

О МОРЕ МОЈЕ ДАЛЕКО

Читам. Изнад главе
икона Госпе од спаса.
Зажмурим, јутра се плаве,
певају у по гласа

Момчило, Јакша, Тонко,
певају тихо и опојно.
Отме се терца звонко
у помен брату покојном.

О море моје далеко
и књиге драгих другара,
да л' ме се сећа још неко
ко старих календара?

14. 8. 2024.

О НЕДИРНУТИМ

Многе песме сам написао
о нељубљеним женама.
Неке нису знале
ни да сам их волео.
Само ја знам
за кога сам те баладе писао
као Мали египатски писар
сакрит од себе самога.

Али да није било моје жеље
да их додирнем бар стихом
не би сада на интернету
неки млади обнављали
моју тугу што ме
нису заволеле.

15. 8. 2024.

ПРИРОДА НАМ СЕ СВЕТИ

за Душка Певуљу

Природа нам се свети.
Лето је. А лишће жути.
Ретко птица пролети.
А сати као минути.

Ко поток у завичају далеком
преостало време отиче.
Да ли на ме мисли неко,
мисао ме не дотиче.

Полегла тешка спарина,
ветар се скрио у мехове.
То нам је свима царина
за наше тешке грехове.

ДУГО ТОПЛО ЛЕТО

Кад црн се облак провали
побелели од беса
моји су другови псовали
оног с врха небеса.

А тек кад удари крупа
и лишће с грана стреса,
у крхка стакла лупа,
крив је онај с небеса.

О, дуго, топло лето
кад ћу ти видети краја.
Мене с јесени, ето,
Онај с небеса спаја.

18. 8. 2024.

КИНО У НЕВЕСИЊУ

Биоскоп за ђаке, суботом поподне,
малено невесињско кино.

О, године детињства благородне
и Росана Скијафино.

Детињство близу краја,
туга одласка све ближа.
Силвана Мангано, о сјаја,
у филму „Горка рижа”.

У ове вечери топле, тропске,
хладе ме сцене из детињства,
„Снегови Килиманџара”
и ђачке представе биоскопске.

18. 8. 2024.

ТАМНАЈА НОЋ

за Драјану

Тамнаја ноћ, бројим звезде на своду,
на малој тераси која ме од ветра штити.
Да није како јесте и како је Творац хтео
поред мене би сада стајала и ти.

А можда сам у бројању стао
баш на звезди са које ме гледаш
и која те од мене крије,
очима које немаш а видиш како ми је.

18. августа, у поноћ, 2024.

И СТЕГА И БАЈКА

Мој живот је био и стега и бајка.
И боемија и алхемија.
Од каквих је све нити тањих
од паукових грађена
слика о мени.

Осећам како старим
и све је мање у мени наде.

Бојим се неком речју тешком
ту ћу слику разбити у стаклиће
и све покварићу.

Али имао сам великог Учитеља. И нећу.
Хвала Сретену Марићу!

27. 8. 2024.

НИЖЕМ ДАРОВАНЕ ДАНЕ

Јутро тешко као туч.
Суморни густи дани.
Медији најављују пуч.
Повратак отписаних.

Нижем дароване дане
у мелемну бројаницу.
Воз је са оне стране
кренуо на последњу станицу.

Ал' севну пламичак наде
да страху има лека.
Ана Облонскаја знаде
да воз узалуд чека.

28. 8. 2024.

РАМОНДА СЕРБИКА

за Данијелу Косијадиновић

Данас је Велика Госпојина,
са Успенске се чују звона.
Мелемна јутрена тишина.
Знам да на ме мисли она.

И како би се она радовала
док стојим испред Казанске Госпе.
И заплакала кад би знала да чекам
да Творац латице Рамонде сербике
за све што сам био и што јесам
по мени проспе.

28. 8. 2024.

СЛИКЕ ИЗ САВОЈЕ

Све чешће блесну у самотној тишини
слике из младости ране.

Јасне као јутра у данима
детињим.

Као да ме од страха од старости
бране, тако су светле и јасне.

Тако вечерас у сате касне
сетим се себе младог
како у дому Монике Бардаго
кћерке градоначелника Шамберија
листам њене албуме
и читам Валерија.

29. 8. 2024.

БЕСКИШНА

Притисла судња суша,
облаци бели ко перје,
чека и усахла душа
кишу у повечерје.

А кише нема и нема,
дрвеће једва дише.
Додолску молитву спрема
овај што песму пише.

31. 8. 2024.

ДЕЧАК СА ТЕРАКОТЕ

На зиду теракота Марине Сујетове.
Осмехнут дечак као да ме зове.

Склањам поглед на друге слике
па се враћам дечаку са мајолике.

И као да ме пита што ме одавно нема
у малом руском граду из којег потиче.

И нагло оживи дечак и на руци му птиче.

2. 9. 2024.

ТАЈНЕ ЉУБАВИ

за Власију Кнезовић

Лако сам се заљубљивао
и хранио се тајном.
И вешто тугу скривао
знајући да није трајно,

да ће наједном да ишчили
и жеља и чежња и срећа,
љубав коју смо крили
вене као букет цвећа

које смо у пољима брали
на путовањима кришом
а обоје смо знали
да ће са првом кишом

са наших усана спрати
окус љубави скривене
и да ће судњи сати
сећањем казнити и мене.

3. 9. 2024.

МОСТАР И ЈА

Шта је мени Мостар а шта сам ја Мостару,
зна свака латица у бехару.

И кестенови у Леа Брука
и сваки камен Кујунцилука.

Зна тужна моја мала кошћела
и она ме је под њом волела

и знају одбегли другови моји
расути по свијету у судњем бијегу
и зна Капела на Бијелом Бријегу
коју сам измислио а сад постоји.

И свака трешња ма где цветала
у детињству се са мном сретала.

Знам, сваки камен Старог моста
не гледа мене као госта.

Али не знам у људима, шта је с њима
и колико мене у њима има

и да ли ће ме у неку јесен позну
као Алексу излити у бронзу.

3. 9. 2024.

ПУТОВАЊА, ПУТОВАЊА

Милану Гуџићу

Некада су ме радовала путовања.
Година све више, радост све мања.

А кад ме позову, одбити не удем,
нису се случајно сетили мене.

Није ваљда Творац улагао у ме
да седим и ћутим и лагано венем.

И обрадују ме неким признањем
за све што писах и за доброту,

и мада је награда све мање
дају смисао моме животу.

И пред сан станем пред Ђаконду,
захвалим за Скендера и Рамонду.

10. 9. 2024.

АНТИЋ И ПОЧИТЕЉ

Мирослав је имао жељу
да купимо атеље у Почитељу.

Кад остаримо да се ту скрасимо
и да се од градског живота спасимо.

Он не остари, оде ненадано
и да се помостаримо није нам дано.

5. 9. 2024.

ПЕСМА ЗА ВЕСНУ ГОЛДСВОРТИ

Све што сам волео изван породице
разграбиле су грабежљиве птице.

Да су бар биле као они ждрали
што су ме у Иркутску дочекали.

Црне неке птице, ни гаврани врани,
ко за слику скице: Моји црни дани.

А оне белине што у оку блесну
лек су самоћама и горком несну
и моме чарном сећању на Весну.

10. 9. 2024.

ЗАБОРАВИ

Почињем да заборављам
шта сам за сутра планирао.
А памтим које сам песме
са бендом у Трпњу свирао.

Полако заборављам
шта сам коме обећао.
А да ме такнеш у младост
свега бих се сећао.

11. 9. 2024.

ЗАПИСАХ ОВЕ РЕЧИ

монаху Григорију

Умни један човек у оној земљи
где тече Рајна рече:
„Живот је једна тајна”.

Он тамо у неком храму
окупан светлом икона,
нагнут јутром над кивот рече:
„Рат је интензивираан живот”.

И на лицу му видех бриге док говори:
„Најбоља храна на свијету су књиге”.

И тихо изговорено:
„Људи су саткани од ријечи”
у јутарњој тишини, у коју се склањам,
још у мени јечи.

12. 9. 2024.

ИЛИ САД ПЛОДОВЉЕ ЗБИРАМ
за Здравка Миовчића

Враћам се са Козаре
збуњен од радости нагле.
Успеше да ме озаре
мада се облак маглен

спуштао на наша лица
и кишу најављивао.
Засветли снопхватаца
коју сам у срцу скривао.

Да ли сам ја заслужио
толико пажње и бриге,
да ли сам их растужио
као моје касне књиге

или сад плодовље скупљам
од речи које сам сејао,
размишљам док Милош свира
Здравков снег како је вејао.

21. 9. 2024.

ОЧИ ДЕЦЕ ИЗ ГОРАЖДЕВЦА

Вратих се из Гораждевца окупан сетом,
пред очима ми анђеоска деца
и упит шта се дешава са светом.

Зажмурим, опет севну слике
како се смеју док причам о Антићу.

Њихове очи душу ми греју
и докле дишем, те очи памтићу.

30. 9. 2024.

У ПЕЋКОЈ ПАТРИЈАРШИЈИ
за Раду Комазец

Био сам у Пећи са Ненадом и сином
да се помолим и запалим свеће
и причах са мати Харитином
да ли ће бити спаса или неће.

И сада се круни моја нада
и спокојан не могу бити сасвим,
а тешко вече на град пада
и сећање ми не да да заспим.

30. 9. 2024.

У ДЕЧАНИМА, ОПЕТ

У Дечанима, после толико лета
кришом понеку сузу пустих,
машу ми, осећам, са оног света
Слободан Марковић и монах Јустин.

Али не чух звона, света тишина,
ни пева птица, ветар застао,
у свему присуство Оца и Сина,
осећај да је Исус овде растао.

И ту је негде, скривен у сени,
у непојатном светом миру,
и као да се радују мени
свечи са фресака у манастиру.

30. 9. 2024.

СУЗЕ БОЖИЦЕ ВЕЗМАР

За све дане на Косову проведене
ниједном не чух црквена звона.
Света тишина у манастирима
као заштита од небосклона.

И нагли изливи туге и сете,
и бивах зачуђен као дете,
али ме озари благи трен радости:

На улазу у порту Пећаршије
дочекаше ме млада монахиња
и песникиња Божица из Зубиног Потока.
И речи монахиње:
ево нама песника мога детињства
и сузе на Божичином лепом лицу.

1. 10. 2024.

НЕВИДЉИВА РУКА

Другови ми замакоше
за ону страну,
остадох сам
на нишану
небеског стрелца
невидног у своду.

Стојим поред реке.
Време отиче.

Невидљива рука
лице ми дотиче
нежно и благо
као што вече пада на воду.

1. 10. 2024.

О ГОСПОДУ

Ја знам да он постоји
и да је судбина моја.
И знам, дане ми броји
и не знам до ког броја.

У молитвама вечерњим
За себе не тражим ништа.
И не разговарам с њим
о часу исходишта.

Од мене је дигао руке
и мог анђела задужио
да ме не ставља на муке
и тим ме чином растужио.

2. 10. 2024.

ПЕСМЕ СНОВИДЕ

ЈЕДВА НАЂЕНА КЊИГА

Зорану Сињанићу

„Југословенска лирика ратна”,
вече је, сунце згасло.
Побегла слова с платна,
једва се назире наслов.

Странице полако листам,
на папир полегло жутило.
Шта тражим не знам ни сам,
дуго се о њој шутило.

Одједном оживи лист,
мален хербариј нечији.
Калопер, бејтуран, рунолист,
мој давни букет дечији.

И врати ме у давне снове
Дечијом руком склоњено цвеће
Међ песме Скендерове.

18. 9. 2024.

ПРЕД КУЋОМ СКЕНДЕРОВОМ

Мишо Марић довео нас је у Босански Петровац,
свој родни град, да подржимо пројекат
„Музеј Скендера Куленовића”
у његовој родној кући.

Питомо вече.

Власта Кнезовић говори
„Стојанку мајку Кнежопољку”
пред белом кућом Скендеровом.

Може да се опипа тишина.

Хајрудин Шибa Крвавац белом марамицом
брише сузе.

Вера Скендерова ми шапће:
„То је Скендер, мој Перо”.

После дуго, дуго ћутимо.

Потом корачамо размакнути кроз ноћ
као да свако носи невидљив плашт од туге.

Неки мештанин ми прилази
и тихо шапуће:

„Не ваља, роде.
Експлодирала атомска централа
у Чернобиљу”.

Питам тихо – а где је то?

Каже:
„Где је да је, нас несрећа
неће мимоићи”.

Приједор, сећање, 19. 9. 2024.

МОЈЕ ЉУБАВИ

Збирам колико сам пута у животу волео
а ускоро пуним осамдесет лета.
Само једну нисам никад преболео
и с тим болом ћу отићи са овог света.

Не беше их много, до оне потоње,
мајке мојих дечака, светла мога жића,
у магму нетраја све ће да потоне
и чекаће јутро новог открића.

Неко ће некад покушати да сазна
коме сам најлепше песме написао
и нек ми откриће буде казна
за све што сам тајио док сам дисао.

Ја сам волео дивље и чисто,
не склањајући се од очију злих.
И поново бих све чинио исто
бранећи сваки написани стих.

О ПОБРАТИМСТВУ

за моја Мику

Све минуле године чувам бајку о Антићу,
наша путовања, бесане ноћи, пијанства,
али најдуже од свега памтићу,
наше братољубље, наша тајанства.

Ми смо један другом поверавали
све што нас брине и све што нас боли
и побратимство оверавали
малим успесима у животној школи.

Хранили смо се новим познанствима
и радовали се сваком путовању,
дивили се новим пространствима
и летовању, и зимовању.

И добар део наших живота
протекао је ко планинска река.
То што га нема, божја је грехота
док замишљам предео у коме ме чека.

11. 10. 2024.

НАСТАСЈА

Не могу да усним, нешто ме копка,
давна питања без одговора.
И сан би био само клопка
и зазивана ноћна мора.

И јутро долази као спасење,
кад се раздани и сунце засја.
Ко давно иркутско озарење,
далека моја туго, Настасја.

11. 10. 2024.

НА ПОКРОВ СВЕТЕ БОГОРОДИЦЕ

На Покров свете Богородице, пред крај дана,
лагано, као да бришем снове,
бришем иконе и иза керамике Марине Сујетове
блесну скривена књига „Исповест хулигана”.

Малена посвета на врху прве стране,
сећање на моје најсретније дане.

„За твој рођендан, 27.5.1964. Осијек, твоја Вера”.

Да ли ме то Јесењин са оне стране света
подсећа из тамних небесних сфера
да узалудно браним сузи да кане.

СНОВИДА ПЕСМА

за Ранка Појовића

Први пут сањах Рајка
откада оде у невидело.
У неком врту, из прикрајка,
гледа како опада лишће свело.

Значи јесен је, као и ова,
али у том врту не бесмо скупа,
Није ни башта Дејанова
у коју бежасмо из школских клупа.

Седи, нити пуши, нити пије,
као да сам му далек очињем виду.
А можда то Рајко и био није
но његов одблесак у Божјем свевиду.

13. 10. 2024.

ДРАГАНА У СНУ

У сну ми се понекад Драгана моја појави,
негде смо, весели, спокојни смо,
само је она ондашња а ја садашњи,
уморан и стар.

И у сну се питам како то да ме за руку држи
она девојка са Детелинаре, из улице
Миленка Грчића 22, она коју сам толико волео,
она ондашња а ја садашњи.

Она је у сну много млађа од Владимира и Милоша,
наших дечака, пењемо се на неки зелени брег
према цркви која се бели у даљини а ја осећам да
ме за руку држи њихова мајка.

24. 10. 2024.

ОСАМНА

Небојши Кузмановићу, фријелу

Оловно јутро. Клонула глава.
Ветар наноси лишће на терасу.
Дан да се ћути, да се спава,
не препознајем се у овом часу.

Забринута лица на екрану,
Новине пуне тамних вести.
Не радујем се овом дану
у коме ћу се у сну срести

са неким мојим са оне стране,
та помисао ми снове мути
док нижем осамне, тихе дане,
и чекам час кад ћу те чути.

28. 10. 2024.

ЦРНА ПЕЛЕРИНА

Све је прошло као раних трешања цват
и нижем дан по дан у бројаницу.
У даљини чујем удара сат,
мој воз креће на последњу станицу.

Волео бих да је та станица далека,
далека много, у нигдини,
и да знам да ме тамо чека
Она у црној пелерини.

31. 10. 2024.

УПИТНА ПЕСМА

Како изгледа Творац
свега што јесте и што није,
одакле управља светом,
с далеке неке галаксије?

У каквом свету он траје
и у каквом облику,
пита се знајући
да постоји.

И да ли зна да се ја сада
са сумњом јављам,
бојећи се да ми дане
земаљске броји.

2. 11. 2024.

ПОЗИВ ИЗ САРАЈЕВА

Првих дана после „Јогурт револуције”,
док су ме скоро сваког дана распињали
у „Одјецима и реаговањима”
а и телефон ми је ретко у кући зазвонио,
дошли су ми у посету
генерални директор и главни уредник
Радио телевизије Сарајево
Раде Будалић и Бесим Церић
и позвали ме да се преселим у Сарајево.

Раде Будалић је мој друг из дечаштва
и драг ми песник
а Бесима сам те вечери упознао.

Дуго смо разговарали.

Питао сам - да ли само ја или и породица?
Сви, одговорили су!

У овим осамним сатима ране јесени
сада, а знам зашто, често размишљам
о том позиву пријатеља који ми је у том часу
много, много значио.

Шта би било да смо се одселили у Сарајево
само да сам рекао: „Да”?

10. 11. 2024.

ЧЕКАЈУЋИ ВОЗ

И сâм сам седео под том надстрешницом
која се срушила људском кривицом.

Сигуран простор да се чека
неко ко ти долази из далека.

Или да се склониш из станичне вреве
и да не зуриш у рекламни те-ве.

И ту је чекао да га спикер позове
Душко који је много волео возове.

Он се склонио под надстрешницу неба,
знајући да оде када треба.

12. 11. 2024.

СЕДАМДЕСЕТ ДЕВЕТИ СНЕГ

Седамдесет девети снег лагано засипа град.
Бели се Фрушки брег као некад кад бејаш млад.

Невесињски снегови сребрени беху,
детињство белином окупано.
Плашим се учешћа у неком греху,
да се радујемо није нам дано.

Онога снега нема више
а нестале су и модре кише.

24. 11. 2024.

ОД ЧЕГА СМО САТКАНИ

Тешко ми је да запишем да ме не би чудило
а боље, можда, да останем нем,
да ово свеопште лудило
нема прећутно одобрење
онога у којег верујем.

А скромни монах у мени
тихо ми у сну шапуће
да претерујем.

Он види све и мисли о свему
али даје нам прилику да видимо
од чега смо ткани.

А зна да ће
ако се молитвама браним
доћи бољи дани.

25. 11. 2024.

АЉА ИЗ АРХАНГЕЛСКА

Стара гимназијска свеска
и писмо у њу склоњено.
Аља из Архангелска,
девојче некад вољено.

Букет црвених стегова
и Аља у црвеној хаљини.
Белина сибирских брегова,
звук звона у даљини.

26. 12. 2024.

НЕВИДЉИВА РУКА

Да на ме нису налегле године
у Дечане бих с молитвеником,
бојим се да и у тебе сумњам Господине,
плашим се да не верујем ником.

А морао бих, шта је човек без вере,
мрва небеска, зрно прашине.
Ноћу ми сумњу с лица спере
невидљива рука из даљине.

26. 12. 2024.

НОЋ ПУНОГ МЕСЕЦА

за Ољу Војиновић

У ноћи пуног месеца
излазим на терасу.
Комета небо пресеца
баш у овоме часу.

А већ доста десетлећа
знам неко далек а драг
баш мене се сећа
док прати комете траг.

И баш свакога пута
знам да с неког балкона
мисао ка мени лута
и на ме мисли она.

Ја нешто шапнем луни
а она пренесе њој.
Радост се света круни
а с њом и живот мој.

Боже, објасни ми само,
а знамо се тако дуго,
ни ја ни она не знамо
шта смо ми једно другом.

15. 12. 2024.

АЛИ НИЈЕ

Да млади гроф Алексеј Вронски као сержант
није хитао ка чину палковника
него ишао на петровградске балове,
можда би упознао лепотицу
Ану Облонску
сестру свога друга Стиве
и све би било другачије.

Али није.

Да се ноћу у Владимиру
помолио Богородици
Владимирској,
можда би било другачије.

Али није.

28. 12. 2024.

ПЕСМА О ВРОНСКОМ И МИЛЕНИН ОДГОВОР

Усред писања руком песме о грофу Вронском
нисам могао да се сетим које је девојачко
презиме Ане Карењине.

Питам телефоном унуку Милену,
ученицу другог разреда Медицинске школе.

Ана Аркадијевна
Облонски, каже Милена,
или Облонскаја, по руски,
брата Степана звала је Стива.

О, каква радост што сам то доживео.

31. 12. 2024.

И ЈЕДНА ДЕЧЈА

ЛЕК ПРОТИВ САМОЋЕ

за Меј

Моја унука Меј
лек је против самоће.
Може код деде да дође
када год хоће.

Милена оде у школу
па је преподне сама.
Онда се јави и дође
у брзим ципелама.

Што више таквих дана,
моја је душевна храна.

6. 9. 2024.

НЕВЕСИЊСКИ СНЕГОВИ

Када сам ја угледао свет Други светски рат био је завршен и живело се у слободној земљи већ петнаест дана. Градско сам дете. Кућа Обрена и Васа Зупца, сложне браће, била је једна од лепших невесињских кућа, грађена темељно на спрат, с канатима на доњим просторијама, у самом центру града, прекопута градског малог парка. То што сам написао да сам градско дете значи да сам мало знао о лепоти села, о домаћим животињама, о тишини баште, о воћу и поврћу. Већина мојих другова живела је на рубовима града и све су то што ја нисам знао могли видети у својим двориштима. Ја нисам имао дворишта. Из куће се излазило на Зупчев сокак, једини део града поплочан мермерном калдрмом још из турских времена. Испод сокака текао је градски Једрешки поток и у јесен и пролеће добро се чуло како вода шуми и ноћу се са спрата, где су биле спаваће собе, у време киша, сву ноћ чуло како вода жубори.

Из књиге *Мосћарске кише и нека друја земља*, АРТ Рабиц, Сарајево, 2020.

Зуїлев сокам
(фото Нишо Каїор)

ЖИВА РЕЧ У ПОБОЖНОЈ ТИШИНИ

Ова књига мога оца настајала је на нашим заједничким путовањима и нарочито – између тих путовања и наступа, по нашем повратку из једног града, из једне земље, у Нови Сад, а пре отискивања ка другом граду, другој земљи и другој сцени која нас је чекала. Све те земље, дабоме, биле су некада једна земља, у којој је Перо Зубац, под модрим „Мостарским кишама” остварио све, још као двадесетогодишњак, занет братством, јединством и поезијом као моћним оруђем за остваривање та два идеала. Иако се његова отаџбина распарчала, а идеали потрошили, нисам могао да не приметим како мој отац, сада као белокуси мудрац са седамдесет девет зима за појасом, својом појавношћу, благошћу и добродушјем и даље сједињује људе ма где да се појави, као када је у поратним годинама поново дошао у Мостар да својим живим присуством приближи дубоко подељени град и узајамно удаљене људе.

Током протеклих неколико година, Перо и ја наступали смо у Београду, Земуну, Новом Саду, Обреновцу, Шиду, Краљеву, Рудом, Хан Пијеску, Приједору, Бањалуци, Зворнику, Братунцу, Мостару, Невесињу, Требињу, Сарајеву, Травнику, Лазаревцу, Крагујевцу, Горњем Милановцу, Чачку, Суботици, Руми, Врднику, Зрењанину, Санаду, Сенти, Бајиној Башти, Трстенику, Виминацијуму, Славонском Броду, Великом Градишту, Подгорици, Грачаници, Призрену и Звечану – пописујем овде градове на очев предлог, јер сасвим би ово другачија књига била да се нисмо толико отискивали међу људе. Мостару и Сарајеву, природно, враћали смо се неколико пута. „Мостарске кише” – поему која му је судбински одредила живот – Перо је изговорио само у два града, Крагујевцу и Бањалуци, иако су те стихове жељно чекали и надали им се на свакој побројаној адреси. Оба пута, сведочио сам како се мој отац преображава у

младића, дословно, и како се лица оних који слушају нестварно подмлађују. Поема као еликсир младости. Међутим, ако Перо није било склон да „Мостарске кише” изговори чешће, пружао је публици нешто друго, али истога порекла. Изговарао је нову песму, из ове књиге, Мостар и ја, као тестаментарне стихове упућене његовом Мостару и изговарао би песму тако да је сваки пут изазивао сузе, како међу слушаоцима, тако и међу нама, у његовом пратећем саставу на сцени. У том саставу, уз мене, били су Соња Сегић, Миланка Настасовић, Предраг Дмитровић и Ђорђе Бубњевић – чије одабране фотографије као сачувани тренуци с наших путовања красе конач ове књиге.

Први пут је песму „Мостар и ја” Перо Зубац изговорио у граду из наслова, на позоришној сцени, а наредно јутро, на Кујунцилуку, у атељеу Сеада Владовића, стихове је казао поново. Иако су се песник и сликар тада први пут срели, или можда баш због тога, на растанку нас је домаћин, Сеад Владовић Гуче, грлио као најрођеније и испратио нас с два сребрна потока из очију. Његове сузе такле су нас све.

На ове наступе, Перо је увек носио две бележнице с руком исписаним стиховима. Читао би нове песме из тих малих свезака, оне које публика није могла раније ни да чује, ни да пронађе у ма којој књизи. Сасвим у духу имена нашег песничко-музичког програма *Жива реч*, које смо сковали када смо заједно узели да прелазимо километре и носимо стихове, музику и сећања људима као дар. Како су те нове рукописне песме – сада обједињене у овој књизи – утицале на слушаоце, можда најверодостојније сведоче речи мог старог пријатеља Милана Гагића, записане после нашег гостовања у Сенти:

„Што се прошле вечери тиче, било је дирљиво и дивно, више сам чуо него видео, очи су ми готово све време биле замаглене, добро је да сам био у првом реду па присутне даме нису виделе како на маторог младића делују песме, изговорене или отпеване. Жалим што нисам понео камеру – Перо Зубац, на

корак од мене, чита своје нове песме, из рукописа, значи нулто издање. Нисам чак ни снимиио фотоапаратом те моменте, нисам се усудио да шкљоцањем реметим нестварну, побожну тишину. Увек сам ценио време и непоновљиве тренутке, од када сам у *зауставном времену*, још више. На величанственој сте и важној мисији, наставите”.

Када сам почео и сâм да записујем нове стихове, после целих посних година, будући да, попут оца, пишем на махове, у циклусима који дођу и прођу, нарочито драгоцено било је искуство узајамног присуствовања у овим песмама – Перо би укорачио у моју песму, ја бих у његову, а бивало је да исти трећи лик борави и у његовој и у мојој песми, попут младе, лепе монахиње коју смо видели у Пећкој патријаршији. Та преплетеност дошла је као само један од неисказиво вредних исхода нашег заједничког одметања од свакодневља – пут поезије која нам је обојици ко зна који пут притекла у помоћ и пружила спасоносну руку сврховитости. Најдрагоценије за мене било је што смо искуство делили и још делимо као отац и син, разуме се, а с временом и као најбољи пријатељи на истом друму.

Животна виталност, усредсређеност, бистрина мисли и лековита ведрина, упркос подразумеваној сети – које је Перо доследно показивао на овим наступима – свакако су прожели и нову књигу песама. Његова спремност да се отискује у даљине, да преваљује стотине километара како би одговорио на позив домаћина, да после наступа са сваким стане, прозбори коју срдачну реч, потпише књигу, сачували су његове стихове од утапања у безнадежност – ма како да су бивали обојени самотношћу, носталгијом, сумњом и тугом. Без наде, међутим, нису могли бити, јер нада је била именитељ свих наших срећања с људима жељним песничке речи, доброте, лепоте духа и целовитости какву је Перо поштено задобио у животу и из које се сваки пут предавао публици. Књига не оскудева у опроштајним тоновима, али се не затвара ни у једном тренутку

у неку коначну, програмирано последњу књигу једног великог живота. Та отвореност прелила се у очево писање управо с наших путовања.

Наслов књиге дошао је на крају свега, а не може бити случајно – одвео нас је на изворишта. *Жубор једрешкој њошока* асоцијација је на детињство песниково у Невесињу и звук који је он запамтио када је једрешка вода промицала под турском калдрмом, испод породичне куће Зубаца, поготово после јаких киша. Може бити да смо у Невесињу и први пут имали заједничко књижевно-музичко вече, тачније поподне, које одлично памтим и по доласку тадашњег епископа захумско-херцеговачког и приморског Григорија. Међу бројним посветним песмама у *Жубору једрешкој њошока* наша се и једна која је несумњиво била написана за овог необично лепог човека, топлог ока и мудре речи, али једино у њој није било назначено име испод наслова. По читању рукописа, питао сам оца зашто није уписао Григоријево име. Одвратио ми је да не зна како да га освоји у посвети, предугачка је титула коју носи, поготово откада је Херцеговину морао да замени Немачком. Рекох му: „Лако ћеш то решити. Напиши само *монаху Григорију*. Бићеш у истини, сасвим”. Перо се насмешио и изговорио једно „Браво”.

Нека се том речју, али узвратном, заврши и овај синовљевски запис, на маргинама књиге *Жубор једрешкој њошока*. У име непролазне лепоте, топлине и дубине његових песама, међу којима и данас може да се догоди она антологијске вредности, попут песме „Моје љубави”, исписујем једно „Браво” и прилажем једно просто – „Хвала”.

У Новом Саду,
23. јануара 2025. године
Милош Зубац

ДАЛЕКА СВЕТЛА ДЕТИЊСТВА

1. НЕВЕСИЊСКИ СНЕГОВИ

Када сам ја угледао свет Други светски рат био је завршен и живело се у слободној земљи већ петнаест дана. Градско сам дете. Кућа Обрена и Васа Зупца, сложне браће, била је једна од лепших невесињских кућа, грађена темељно на спрат, са канатима на доњим просторијама, у самом центру града, прекопута градског малог парка. То што сам написао да сам градско дете значи да сам мало знао о лепоти села, о домаћим животињама, о тишини баште, о воћу и поврћу. Већина мојих другова живела је на рубовима града и све су то што ја нисам знао могли видети у својим двориштима. Ја нисам имао дворишта. Из куће се излазило на Зупчев сокак, једини део града поплочан мермерном калдрмом још из турских времена. Испод сокака текао је градски Једрешки поток и у јесен и пролеће добро се чуло како вода шуми и ноћу се са спрата, где су биле спаваће собе, у време киша, сву ноћ чуло како вода жубори.

У кући су живеле стричева и наша породица. Стриц Васо је био кројач и кројачку радњу је имао у приземљу куће, стрина Љубица је била домаћица, од деце су имали синове Александра, Аца и Милоша, Мићу, као и кћери Славу или Милу и Бранку, а нас је било седморо: мајка Јока, девојачки од миљевачких Солда, отац Обрен, велетрговац, сестре Зорка-Зора, Милица, Даница, Јања и Бојана, близнакиње, и ја млађи од Бојане и Јање шест година.

Породица Зупчевих имала је и кућу у селу Батковићи-ма, четири километра од града према Гацку, у њој су живели најмлађи брат, мој стриц Богдан и стрина Стана, са својом децом, Бранком, Данилом, Милошем, Драгињом и Ратком, од којих је мени, због посебне бриге о мени, најдражи био њихов син Бранко. У њиховој кући и на њиховом имању прослављали

смо нашу крсну славу Светог Ђурђа и приславу Светог Илију и те слике су ми очуване у сећању.

Мајка ми је умрла када сам имао пет година, а отац се, после неког времена, оженио Божаном, удовицом Мирка Пејичића, који је погинуо у партизанима у Мостару и бели белег му се налази на мостарском „Партизанском гробљу”, архитектонском бисеру Богдана Богдановића, а њен и Мирков син, Слободан, дошао нам је из ујчевине, породице Живковића, у Никшићу, годину дана касније. Њега смо сви у породици звали братом, био је старији од мене две године и био, уз брата од стрица Мићу, моја моћна заштита од сваке дечје невоље, а Божану смо и сестре и ја звали тетком. Тако до краја њеног живота. Заменила нам је мајку несебичном бригом и сви јој дугујемо захвалност за пожртвованост и љубав. Брат Слободан, лекар, окончао је живот трагично у својој двадесет и седмој години. Његов одлазак на другу обалу био је један од најтежих удараца које сам доживео у младости.

Слике из детињства, призори безбрижја, благости, спокојства, сигурности, среће, увек су, кад год и како год им се враћам, у призивању раних сензација оснежене. Снегови мога детињства су примарна слика враћања у детињство. Те зиме са много снега, те белине које и сада заслепљују моје склопљене очи, и топлота породичног дома, великог шпорета поред сећије у доњој соби, на којој сам најчешће на дебелим срцадама седео, грудвање, санкање, прављење снешка, крупне пахуље које засипају град, то су те слике које преовлађују у сваком присећању на детињство.

Много касније те слике сам, скоро истоветне, нашао у књизи *Снијеј* Орхана Памука и наводим неколико реченица које као да су преписане из мога детињства:

„Шта ли ја радим на овом свијету, помислио је Ка. Како су биједне ове пахуље кад их се погледа овако издалека; како је јадан мој живот. Човјек живи, па пропада, па нестане. Помислио је како један дио њега већ не постоји. Али – један је постојао. Волио је

самог себе; путању којом, попут пахуље, пада његов живот, проматрао је с љубављу и тугом. Његов је отац имао једну колоњску водицу коју је користио након бријања; тог се сјетио. И још се – у томе мирису – сјетио хладних ногу своје мајке које су вукле папуче по кухињи док би припремала доручак, па једне четке за косу, ружичастог слатког сирупа који су му давали кад би се ноћу пробудио гушећи се од кашља, жлице у својим устима, свих малих ствари од којих се састоји живот, њихова савршена јединства, пахуљице...”

Наша кућа је била у централној улици, која је повезивала две паралелне улице града, улице Маршала Тита и народног хероја Дукице Граховца. Њен број је био Дукице Граховца 22. Обе улице су се изливале из горњег трга, званог Малта, где је улазио пут из Мостара, а обе се уливале у главни трг на којем су били Дом ЈНА, градски хотел и градска апотека, као и мали парк у коме је касније био споменик Благоју Паровићу Шмиту, легендарном борцу из Шпанског грађанског рата. У мојој улици биле су само три куће са једне и Ђачки дом и парк са друге стране. Наша кућа, пошта, па велико двориште градске кафане и кафана. Сада се та улица зове по песнику и младобосанцу Драгутину Радовићу, кога сам познавао и волео. Испред наших прозора, а кућа је била на високи спрат а ла турка, било је стајалиште аутобуса који су пристизали из правца Мостара и ишли према Гацку, Билећи, Требињу, Дубровнику и Херцег Новом. Дочекивао сам на прозору дечје собе сваки долазак и одлазак аутобуса. То је био мој посебан и драгоцен прозор у свет.

То подсећање на снегове својом чудесном белином као да заслепљује покушај унутарњег ока да се сети како су изгледала невесињска лета, пролећа и јесени. Ту и тамо, искрсне понеки светао детаљ, нека слика, неки низ слика, али када помислим на детињство јаве се у сећању, бели као дечји снови, невесињски снегови.

Ево неколико песама у којима су описани или спомињани:

СНЕГ

Снегови, снегови,
Бели брегови,
Беле планине,
Беле даљине,
Бели багреми,
Бели хареми,
Бели пазари,
Бели мезари,
Бела дворишта,
Бела ловишта,
Невесињска зима,
Само снега има,
Из неба се мрви,
По томе смо први.

ПАДА ДЕБЕЛИ СНЕГ

Пада дебели снег,
и сече густо мрак.
Керепама низ брег,
низ градину, сокак.

Цика, усхит, срећа,
зима, радост сиротиње,

у порти једна свећа
светлом се ноћи отимље.

Далеке детиње зиме,
смрзнуте руке и уши
и једно драго име
ко свећа светли у души.

СЛИКА ИЗ ДЕТИЊИХ ЗИМА

Цепаница ватру сеје
пламсај душу дечју блажи,
ластаница једна тражи
сенку гнезда испод стреје.

Иди снеже својим путем,
све говори – пролеће је.

А СНЕГ ЈЕ НАД КРОВОМ ВЕЈАО

Само је лампа горила
и клатно дрхтало на сату.
Са сном се душа борила –
чекати Божић Бату.

А снег је над кровом вејао,
по кући, сокаку, свему.
Дечак се у сну смејао
ко зна зашто и чему.

СИРОТИЊСКА

Невесиње, снег до паса,
од усхита до ужаса.

Осетљива дечја чула,
сан растаче Сахат-кула.

Нигде краја зимној ноћи,
дим у дечје бежи очи.

Неко, коме слутим лице,
у пећ слаже цепанице.

Мала ватра тек пламиња.
Тешка ли је сиротиња.

У СВЕТЛУ ОКУПАН

Мајка нам оде зарана,
ни пеницилин не поможе.
Велика беше сарана,
небо се анђела доможе.

Угасну осмех дечији,
осташе бројна сирочад.
Не помогаше хећими
ни света трава с Мироча.

Стојим у светлу окупан,
слика се у сну расипа,
а снег плавичаст, покрупан,
Јокину хумку засипа.

СКИЈАШКО ТАКМИЧЕЊЕ

Мишо Перишић основао је ДТВ Партизан
Скијашко друштво.

Добили смо праве скије које смо подмазивали
масним сиром из Труманових пакета.

Зима је трајала од октобра до априла,
некад и дуже.

На првом невесињском скијашком купу
ми смо као декор сатима стајали на зими
чекајући ко ће први на скијама
да се сјури од Шеховића куће.

И данас памтим како пролеће
поред низа наших усхићених лица
витак и усправан
Симо Лазовић.

2. ДАНИ КАДА САМ О ШКОЛИ САМО СЛУШАО ОД СЕСТАРА, МОЈ ПРВИ УЧИТЕЉ ИБРАХИМ КАРАЦА И ПРИЧА О ГРАДСКОЈ БИБЛИОТЕЦИ

Читао сам у књигама разним како се они који записују реченице које их враћају у детињство сећају сваког детаља, ситних и наоко неважних догађаја, лица и улица, а мени се одавно открило да у сваком покушају да се у мислима вратим у детињство приметим да се много чега не сећам, да се у неким годинама раног растења скоро ничега не сећам, блесне само нека слика и она ми је тако драгоцене као да сам у мислима одгледао цео филм свога детињства. Као да је нека невидљива рука побрисала меким сунђером све са табле мога раног детињства.

Те слике, које су у сећању сачуване, тим су драгоцене, јер знам да то нису надограђене слике на приче сестара, које, дабоме, памте све што ја нисам упамтио, него су само моје, виђене мојим дечјим очима. Тако сам мајку Јоку упамтио у две слике. Једна је ведре, озрачена неком светлошћу, она на нашој унутрашњој тераси нагнута над ванглом у којој се меси хлеб, осмехнута и друга, сетна, како у дну велике собе лежи ослоњена на високо подигнуте јастуке, загледана негде и без осмеха на лицу. Само те две слике памтим. Срећом, постоји једна једина фотографија на којој смо сви заједно, ја сам себе исекао са неке друге фотографије и сместио свој лик узмеђу близнакиња Јање и Бојане, које мајка држи у крилу. На тој слици ја имам око пет година, а оне су таман толико и још мало старије од мене, а на мојој, измонтираној, породичној фотографији, млађе су од мене четири године. Фотографије сам разаслао целој породици, а моја тетка Драгиња Хаџић, која је живела у Гајдобри, никако се није могла чуду начудити „јер откуда на слици Перица кад се није био ни родио”.

Сестре су ме рано научиле да читам, не сећам се да ли сам умео и да пишем, али читао сам све чега се дохватим, и ћирилицу и латиницу, а најзанимљивија књига ми је било Станојевићево „Свезнање”, које сам листао и читао сваку енциклопедијску одредницу. Причају да су ме учитељи водили у школу да ђацима показујем како се чита и како један малиша уме то што њима представља малу муку.

Не сећам се ни првог дана у школи, али памтим све другарице и другове, а и сваки разред је остао забележен на заједничкој фотографији и на свим тим фотографијама међу нама је наш учитељ Ибрахим Караца, млад и леп, један од светлих ликова из мога детињства.

Мала основна школа, од првог до четвртог разреда, била је у самом центру града, са лепим двориштем и салом за позоришне представе и зборове грађана, поред ње. У тој сали сам гледао прву позоришну представу. Невесињски аматери су играли представу „Од како је Бања Лука постала”, или се комад звао другачије, а тема је како се о богату удовицу, Џафер-бега кадуну, отимају сарајевски кадија и бањалучки бекрија, а чувена севдалинка почиње тим стихом. Од глумаца памтим Стакицу Капорову, једну од најлепших невестињских девојака, Момчила Савића и Сима Лазовића, стасите и лепе невестињске момке. Најлепша слика у сећању је сценографија наставника ликовног васпитања, Стипе Башагића, на којој је насликана главна невестињска улица са Сахат-кулом.

Памтим игре у време малог и великог одмора и то је све. У једном интервјуу мостарској „Слободи”, који сам сачувао, мој учитељ Ибро, негде почетком деведесетих, пише да сам ја стихове писао и као дечак. Ни то не памтим.

Памтим тако јасно као да је јучер било како свакодневно одлазим у Градску библиотеку, која се налазила у главној улици, неколико кућа до Сахат-куле, узимам и враћам прочитане

књиге уз обавезни разговор са библиотекарком. Прекопута библиотечког пулта, за којим је седео, увек расположен за разговор, градски библиотекар Винко Милас, чија се лепа сестра Нада касније удала за мога брата од стрица Аца Зупца, био је сточић са две столице. Знао сам по цели сат да останем у библиотеци листајући књиге, имао сам само осам година. О тој библиотеци, толико важној за моје одрастање, постоји и моја песма:

БИБЛИОТЕКА

Пола књига не бих прочитао
да није било Винка Миласа.

У трошној библиотеци васцели
дан седео је Винко Милас
једини градски библиотекар,
читао књиге и разговарао
са члановима библиотеке.

Дете када врати књигу
морало је да одговара на Винкова
питања да се види да ли је књигу
прочитало.

Било је срамота
не прочитати књигу.

Много умних глава
имају да захвале скромном

непознатом књигољупцу
Винку Миласу
што су, касније, у великом свету
лакше пронашли своју звезду.

И сада видим Винка Миласа
како закључава библиотеку
у танком мантилу
и спорим корацама
одлази у своју самоћу.

3. ТАМБУРАШКИ ОРКЕСТАР

Покушавам да се сетим ко је у Невесињу био председник општине када се формирао први ђачки тамбурашки оркестар, са потпуно новим и скупим инструментима. Мора да је био неко млађи са ширим погледом у будућност, највероватније Анђелко Гала Нинчић, који се после завршеног Економског факултета у Београду вратио у родни град и оженио лепотицом из господске куће Бајовића, сестром мога друга Браца и Анастасијином кћерком, Секом.

Ове редове исписујем на дан када је почело бомбардовање наше Србије, дакле 24. марта, 2012. године, а Анђелко Нинчић, наш дечји добротвор, као високи представник Републике Српске, погинуо је од НАТО пројектила, у хотелу „Југославија” у Београду.

Стигли су инструменти, а пре него што смо их видели о томе се у чаршији причало данима. За оркестар је био задужен човек који је у Невесињу најбоље познавао музику као уметност, брат наше наставнице српскохрватског језика, Десанке Мунишић, Војо, зва-ни Роса. Он, колико се сећам, није радио у школи, али све што је у вези са музиком, у Културно-уметничком друштву „Благоје Паровић” и када су се бирале капеле које ће да свирају у хотелу, није могло без Росе. Био је старији, увек елегантан, са свиленим шаловима, школовао се негде напољу и сачувао манире великог света. Од нас који смо били одабрани за оркестар једино је већ знао да свира Махмут Пилавцић Маће, најбољи фудбалер у Циганској махали, а сви остали су почињали од нуле. Господин Роса је имао стрпљења за све нас, њега су и у оно време другова ословљавали најчешће са „госпон Војо”. Тауфик Туфо Кеч и ја смо добили прим, бисернице, а највећу тамбуру задужио је високи Милан Капор. Мој друг Туфо, сада високи царински службеник у мировини у Сарајеву, има и фотографије нашег оркестра. Ја немам.

Имали смо пробе сваки дан у некој од учионица у великој школи, у коју су ишли ученици виших разреда, а налазила се одмах иза парка који је био прекопута моје куће. Инструменте смо после пробе носили кући и ми који смо свирали прим смејали смо се Милану који је свирао берде, па га је морао носити до куће Капора, а било је до ње неколико стотина метара од школе.

Не сећам се колико је трајало наше „тамбурање” и да ли се завршило пре мога одласка на даље школовање, али сећам се приредаба на којима смо учествовали, а и школских свечаности где је Махмут свирао прим, ја бас прим, а Ема Капетановић, а сви смо из истог разреда, певала старе херцеговачке песме.

Наш шеф оркестра Војо, звани Роса, волео је да попије покоју више, а после сваке пробе, а видно смо напредовали, имао је обичај да каже: „Е, сад имам разлога да попијем једну”.

Прво смо научили неколико војвођанских кола, најпре Васино, а онда десетак далматинских, тада врло популарних народних песама. Почетком лета излазили смо и на заједничке излете, што извиђачке, што спортске, а носили смо инструменте и импровизовали уметничке програме.

Нисмо добили трзалице, па смо их уз Росину помоћ правили од волујских рогова. После неколико месеци добили смо мале пластичне трокуте, али једне је вечери Махмут донео трзалицу облика као нокат од црне пластике, на којој су се цаклиле сребрне звезде, као пахуљице када се замрзну на окну. Мене је одушевила та трзалица, Махмут ми је нудио на поклон једну врло сличну, али без звездица, а ја сам га замолио да ми на дан да баш ту, па ћу му је вратити. Тако је и било. Прошло је од тада педесет и пет година, а мени повремено, а све чешће, блесне у сећању та трзалица са звездицама као најлепша успомена на спокојство и безбригу детињства.

Касније, у гимназији, ја сам се лако преоријентисао на гитару и свирао у школском оркестру.

Сада, издалека, чини ми се да је мој растанак са оркестром био и мој растанак са завичајем. Враћао сам се само на ферија, зими и лети, опет одлазио да бих отишао сасвим.

Понешто од ових сећања уградило се и у моје песме:

ПРВА ПРЕДСТАВА

Прва позоришна представа,
кулисе као из снова,
Чаршија на њима као права,
глуми и Стакица Капорова.

Глумице се не стиде,
пева момачка дружина.
Потегли људи да виде
из Шипачна и Плужина.

У доњој половини сале,
све сама градска господа.
Нацрниле ми се сандале
од олајисаног пода.

РОСА

Формира се школски оркестар.
Ми један другоме до носа.
Нове инструменте задужио
професор звани Роса.

Гледамо тамбуре, трзалице,
цакли се на њима лак.
Сјаји се Капорово берде
као Вуков „кадилак”.

Шеснаест малих свирача,
Росина музичка школа.
До Првог маја научити
три песме и два кола.

4. СПОМЕНАРИ

Сачувао сам, срећом, у свим сеобама и селидбама, неколико књига из времена о којем пишем сада, са сетом ипак, књиге су добијене на крају завршених разреда у основној школи, остале су уз мене две: „Дечак у пећини” и „Пијетао и мачак”. Најдрагоценија материјална успомена из детињства су споменици из 4б и 7ц разреда основне школе у Невесињу.

Први, сасвим очуван, јесте књига са златним обрубом, који се и сада злати непромењеним сјајем, намрежених корица, са посветом на првој страници: „Овај споменар са сликама играча ФД „Вележ” из Мостара, поклањамо Зубац О. Перу, младом и ватреном навијачу „Вележа”. Овај споменар поклања се на дан 29.11.1954. године, када је одржан пријатељски сусрет између ФК „Вележ” Невесиње и ФД „Вележ” Мостар. Секретар Друштва Миле Солдо.” Испод је био познати потпис Мила Солда Форте, једног од драгих јунака мога детињства и мога ујака. Слика фудбалера нема, скоро да не памтим како су биле поређане.

На следећој страни је цртеж оловком поглавице Винетуа, мога друга из детињства Ратка Васиљевића Маре, две сличице дечака са заставом и девојчице са букетом цвећа, са некадашњих утрљавајућих налепница, а између њих мојом руком написано: Зубац Перица, IV Б, 8. 1. 1956. г.

Био је то други дан неког давног Божића. Мара Васиљевић је на уводној страници, на дан мога рођења, 30. маја, дрвеним бојицама нацртао моју кућу и записао: „Поглед из парка на твоју кућу и пошту”. И сада се види колико је сликарског дара имао Ратко Васиљевић.

Голман невестињског „Вележа” Драгослав Брато Васиљевић, касније ожењен мојом сестром од стрица Милом, а сада одавно пензионер у Чачку, 8. 1. 1956. написао је: „Перица, сјети се по

који пут и мене и утакмица „Вележа”. На крају те године, 28. 12. Махмут Пилавцић је написао:

„У пролеће увек тако,
кад шумори лишће с грана,
успомена нек те сјећа
на часове ђачких дана”.

Споменар је пун уобичајених образаца, универзалних строфа, које су се преписивале из старијих споменара, тек са неком обичнијом поруком или пошалицом, каква је белешка мога стрица Васа:

„Кад завршиш школе, уколико дођеш до велике плате, реци ми колико ћеш ми мјесечно слати за духана”.

Момчило Деспенић, уч. 4ц Ниже реалне гимназије, записао је 22. 3. 1957. године:

„Сјети ме се, сјети,
бар у неко доба,
а ја ћу се тебе
сјећати до гроба”.

додавши уз потпис и „твој друг са музичких часова”. Био је најлепши дечак у нашем оркестру и о њему сам написао и једну песму у рукописној књизи, из које наводим понеку песму у овом моме враћању у детињство, насловљеној „Препеви детињства”.

Наводим имена мојих драгих другарица и другова из школских дана, који су се уписали у споменар: „Ратко Пашајлић, Радмила Васиљевић, Драган Мрковић, Миро Ковачевић, Татјана Чупахин, Деса Човило, Видак Шиповац, Мила Станишић, рођак Милован, Јелена Бошњак, Илија Мрковић, Данило Стојић, Мирко

Аврам, Мушан Ђулиман, Мирсада Ђупина, Милосав Драшковић, Анђа Шолић, Василиса Васковић, Мирсада Бојичић, Деско Вујичић, Миро Пашајић, Новица Фржовић, Војо Мањак, Хасан Кајић, Хасо Трчало, Божо Вујичић, Драшко Тодоровић, Владимир Војичић, Војо Мучибабић и неколико нејасних потписа. Посебно су се уписале све моје сестре и сестре од стрица, брат Мића и брат Слободан Пејичић, другарице мојих сестара Медиха и Добрила, сестра моје ујне Стане Солдо, у коју је био несретно заљубљен први прави невесињски песник Владимир Владо Настић, чију прву књигу песама „Сам у камену”, са нежном посветом Добрили и сада чувам као драгу успомену.

На посебном листу су уписана имена другова са музичких часова, дакле, чланова тамбурашког оркестра:

Гира Ковачевић, Петар Бјелица, Нафија Казазић, Маће Пилавцић, Мирука Хрњичић, Слободан Пејичић, Митхат Дугалић, Мустафа Штукан, Момо Деспенић, Тауфик Кеч.

На две странице које сам насловио Учитељски и наставнички листови уписали су се само учитељица Нада, Гојко Лучић, професор матерњег језика, мој разредни старешина Љубо Радовић, коме сам много година касније написао једну песму и мој учитељ Ибрахим. Он је на посебној страници написао, 26. децембра 1955. године: „Перо, да би испунио жељу моју, буди увијек марљив и вриједан у свом раду, као што си био за вријеме школовања у основној школи. Поштуј своје родитеље, суседе, своје другове, јер ће те као таквог сви волити и цијенити. Твој учитељ Ибрахим Караџа”.

Посебну страницу је исписао и нацртао руку која држи букет пољског цвећа мој драги друг Рајко Ного, данас један од најбољих наших песника.

При крају књиге су две празне странице са мојим натписом: Књижевнички лист. У Дому ЈНА гостовали су Десанка Максимовић, Бранко Ћопић, Мира Алечковић и Драган Кулиџан.

Био сам понео споменар да ми се потпишу, али нисам стигао на ред. Остале су две празне странице, света белина детињства.

У другом, мањем нотесу, на коме пише „Споменар”, записао сам датум 12. 1. 1958. године. Сем другарица и другова уписаних у првом, старијем споменару, у овом мањем, пуном само-лепивих сличица, које су се одлепиле, али остале сачуване, још су поруке Перици написали: Миливоје Спремо, Гоја Лабало, Амила Пецо, моја најдража другарица, Слободан Човило, Миладин Стајић, Никола Ласта, Ема Капетановић, Халил Масло, Мира Беванда, Ратко Зиројевић, Вељко Шуша, а на последњој страници катрен:

„Другарство је златна жица,
прекине се и нестане,
привезат се опет даде
али ипак чвор остане”

потписала је Олга Кљакић VI ц, моја прва детиња симпатија, из предшколских дана.

А сада о свему томе, помало, на други начин, у песмама:

ДОМ РАТНЕ СИРОЧАДИ

Малена кућа жута,
од моје прекопута.
Знам да је писало на згради
„Дом ратне сирочади”.

Између поште и школе,
интернат мојих другара.
Читам како ме воле
из старог споменара.

И једно име, удесно,
које ми значи много.
Исти рукопис, чудесно –
„Сјети се... Рајко Ного”.

ОЛГА КЉАКИЋ

Олга Кљакић је
имала најлепшу косу,
најлепше очи,
најлепше се смејала
и имала најлепше хаљине.
Нисам стигао
да се заљубим у њу
јер се рано одселила
у Мостар
када сам почео да је
увече, кришом, сањам.

ПРАЗНЕ СТРАНИЦЕ СПОМЕНАРА

Још имам стари споменар
са два празна листа.
У врху исписано невештом
руком, дечијом, китњасто,
К њ и ж е в н и ч к и л и с т.
Нисам успео да приђем близу
песницима који су говорили деци
своје песме у сали Дома ЈНА.
Сећам се да су били Десанка Максимовић,
Бранко Ћопић, Мира Алечковић и Драган Кулиџан.
Сећам се и себе у средини сале.
Никада потом нисам понео споменар
да ми се упишу људи с којима сам,
доцније, дане проводио на путовањима.
Остале су две чисте стране
у мом старом споменару.
Чистота детињства.

5. ПРОФЕСОР ПАН

У Нижој реалној гимназији француски језик предавао је професор Аврам Гаон, запамћен мојим дечјим очима као врло стар, старији много од свих професора. Професор математике, омиљени дечији профа, Мухарем Шеховић, стари Невесињац, поред професора Гаона изгледао је као тек замомчен дечак. Не знам одакле је дошао у наш град, тада је држава распоређивала професоре, био је самац и самотњак, а ђаци су га волели баш због тог особењаштва и духовитости у одношењу према њима. Волео је да се нашали и на свој рачун и на рачун ученика.

Једног дана, кроз град се прочула вест да је професор Гаон преминуо. Није било сахране у Невесињу, једноставно, „угасио се од старости”, рекао је поп Ристо Муџијевић.

Онда се почетком јесени прочуло да је дошао нови професор француског језика и да се зове Пан. Изнајмио је собу у кући прекопута школе, у приземљу, са ниским прозорима, које је обично држао отворене. Отишао сам у двориште школе предвече, где је увек било пуно деце, а ту је био и мали фудбалски терен, па видео лепог, младог човека, средњег раста, са коврцавом косом, окруженог децом. Знао сам да је то професор Пан. Биће да сам тек пошао у школу или сам био пред поласком, пришао сам му и упитао га: „Да ли сте ви Петар Пан”? Он се тако широко засмејао, узео ме у наручје и рекао: „Нисам, али волео бих да јесам. Ја сам Боривој Пан”.

Увече смо обичавали да провирујемо кроз прозоре професора Пана, застрте тамним сторама, те да слушамо како уз гитару пева руске и шпанске песме. Причало се да се загледао у једну од мојих сестара. Кад би неко од ученика лупио неку глупост имао је обичај да каже: „Ти си за Андруна, а не за језике”, алудирајући на то што је професор историје Иван Андрун

водио дечју фудбалску школу при невесињском фудбалском клубу, зонском лигашу. Памтим га као једног од јунака мога детињства.

Много година касније, када сам већ био прилично познат песник, срели смо се на београдској или новосадској, не сећам се поуздано, аутобуској станици и разменили неколико реченица. Написао сам једну сетну причу о њему и објавио је у листу „Политика”, али ни он ни нико од његових, ако је икога и имао, нису ми се јавили. Тако смо се загубили у великом свету.

Остало је у мојим песмама понешто од те лепоте детињих призора.

КИФЛЕ ПРОФЕСОРА ГАОНА

Професор Аврам Гаон
био је веома стар.
Старији од даице Вилића.
У сивом мантилу са
шеширом старим.
Све је на професору Гаону
било старо.
Имао је пенкалу „ Пеликан ”
којом је писао француске речи.
Кад заврши час у ходнику је
из велике старе ташне вадио кифле
и јео уз прозор окренут ка дворишту.
Тако сваки дан.
Нико није знао одакле је дошао
У Невесиње Аврам Гаон,
Из далеке Пољске, ваљда из Лођа,
Живео је сам и тих.
Једнога јутра није дошао на час
а после су дошли неки људи из далека
и однели га не знамо где.

У дугу тишину.

ЗАКАСНЕЛИ ОДГОВОР НА ПИСМО ПРОФЕСОРА РАДОВИЋА

Професор Љубо Радовић, који заштитнички,
висок и насмејан, стоји изнад нас
малених на разредним, ретким,
фотографијама, јер смо се сликали
једном годишње,
учио нас је да је најбоље
сат учења – сат игре,
да је игра у детињству веома важна.
Памтим га по благодсти.

Једне године, када сам већ био
довољно познат да се о мени могло
чути понешто диљем домовине,
познат по песмама, које, иначе у
детињству писао нисам;
добрио сам разгледницу из Фоче
у којој професор Радовић пита,
насловљеног да ли је он онај
дечак коме је он био разредни старешина,
уз пуно похвала давном дару тога дечака.
Било ме је срамота да напишем
да сам то ја.
Како да напишем да јесам
када нисам.

ПАН

Професор Боривој Пан
стигао у нашу школу. Дошао издалека.
Родом из Руме.

Предаје француски језик. Говори
још три. Још четири разуме.
Млад и занесен. Као Пушкин
из читанке.

Моје сестре близнакиње ноћу
нешто шапућу о њему.
Станује у првој кући у Вуковића сојаку.
Ко се пришуња може ноћу
да чује, како уз гитару, топлим,
рапавим гласом, пева руске
песме.

Мора да га је лична невоља
нама довела.

Толико зна а у Невесиње
залутао.

ПРОФЕСОР ШЕХОВИЋ

Професор Шеховић, после математике,
скине ципеле, обује патике.

Изведе своју мршаву кравицу
иза града да пасе травицу.

Седи под стаблом, пијучка пиће,
и нешто записује на папире.

6. МОРЕ, ЛОКВЕ, ЈАДРАН, ТАМПЕРЕ 1952.

Фудбал или лоптање, како су га неки називали, био је основна игра у моме детињству. Нисмо имали праве лопте, него смо правили крпењаче од овчијег мехура умотаног у вунену чарапу, а обмотаног пређом, па опет замотаног у танку чарапу. Прву гумену лопту добио је мој друг из сокака Мишо Гутић од стрица Васа Гутића, који је на крају рата избегао у Америку. Није дуго трајала, били смо врло тужни када је страдала од неког трна.

Главна кућна забава дечија био је стони фудбал, који се играо дугмадима. Стриц Васо је био кројач и лако смо се опскрбљивали дугмићима и Мића и Слободан и ја, а и наши другари из комшилука Вањо и Мишо. Имали смо на тераси велики дрвени сто са лакираном површином и на њему би кредом исцртали терен и распоредили дугмиће. Сем голмана играло се са шест играча. Лопта је била мало дугме, најчешће од кошуље. Дobar играч било је дугме које је имало шири руб, јер преко танког руба лопта би лако препливалала. Знало се и колико дугме сме да буде, велика нису могла да се користе. Милош и Слободан четвртком би излазили на пијацу, а тада је био пазарни дан и долазило је пуно света из околних села, а у гужвама су маказицама откидали дугмад са шињела, капута из америчке хуманитарне помоћи, старих официрских униформи, те су тако имали најбоље играче. Мој најбољи играч било је једно црно, лепо, глатко дугме, које и сада видим пред собом, после толиких година, звало се Милутиновић, по чувеном центарфору репрезентације Милошу Милутиновићу.

У граду је било неколико дечјих тимова од седам до девет играча. Свака махала имала је свој тим, Вишњева махала, Циганска махала, Беговина, Вуковина, Шеховина, Коркутовина, а

градско језгро или центар града имало је тим који сам ја назвао Јадран и у њега сам окупио најбоље играче из махала: Махмута Пилавџића, Смаја Хрњиџића, браћу Мухарема и Миралема Требовиће, Стевицу Алексића и голмане Алију Зоља и Миливоја Спрема. Не знам зашто сам га назвао Јадран, нико од нас тада није ни видео море, а оно је било удаљено око осамдесет километара од Невесиња, а сада, после изградње новог пута Мостар – Невесиње, до Градца на мору је свега 69 километара.

Мој отац је био трговац, комерцијални директор Трговачког предузећа, па ми је њихов возач Салко Дугалић доносио чоколадице са сличицама фудбалера којима је истекао рок и могао сам тако да друговима дајем сличице као награду за добру игру. Први мали кораци дечјег професионализма у фудбалу.

Када се повремено сретнем са неким из родног краја драго ми је што и они, много млађи од мене, тај део града зову Јадран, а и не знају зашто. Јадран је, дабоме, био најјачи тим у граду, једино од тима домаца, деце из Ђачког дома, нисмо могли узимати играче, а хтели смо Мирка Аврама и Рајка Нога видети у нашем тиму, но они су и иначе били компактни и нису се раздвајали.

У сасвим јасним сликама је ведро сећање на годину 1952. и утакмице наше фудбалске репрезентације са Мађарском и СС-СР-ом у Тампереу, у Финској. Слушао сам преносе на нашем радио апарату „Космај”, са чаробним светлуцавим зеленим магичним оком, на коме је мој отац Обрен у поноћ, утишавајући тон, слушао Гргу Златопера на „Гласу Америке”. Цео град је данима коментарисао утакмице. То никада нећу заборавити, то чудно узбуђење и радост, без икакве трунке онога што смо касније препознавали као патриотски занос. Много година касније, имао сам срећу да пријатељујем са Бранком Станковићем, десним беком чувене наше репрезентације и да се повремено виђам са Вујадином Бошковим, њеним левим халфом.

И сада знам напамет да издиктирам имена све три репрезентације, замало да смо били први.

То име тима „Јадран” сигурно је проистекло из наше жеље да се на неки начин приближимо мору. Мада је Невесиње планински градић, на 840 метара надморске висине, каткада се крајем лета појављивао неки топао ветар са мирисом мора. На море сам први пут ишао у Градац, на мору са чланством ДТВ „Партизан”, у коме су биле и моје старије сестре, мислим да су, по фотографијама се да проверити, биле Бранка и Даница и брат од стрица Мића. Путовали смо камионом, на каросерији са клупама, а спавали под шаторима. После смо се организовали боље, ишли смо у Трпањ на Пељешцу, само деца са васпитачима, и били смо у једној лепој двоспратној кући са великим спаваоницама. Памтим једно вече које смо организовали у нашем дворишту под насловом „Микрофон је ваш”, тако су се звале тада забавне вечери, где је свако могао да покаже шта зна, да свира, игра, пева, рецитије, прича... Мој брат Слободан и ја смо седели на зидићу којим је било окружено лепо, ушушкано мало приморско двориште, и гледали програм, у коме су учествовала и деца из једног кампа поред наше куће, сад се не сећам одакле су била, и изашао је мој драги друг Рајко Ного и одрецитовао две своје песме. Рајко и ја смо вршњаци, само је он ишао у разред испред мене, јер је пошао у школу са шест година. Ја нисам знао да пише песме, а виђали смо се свакодневно. Једна од песама је била о оцу. Слободан, који се дружио са старијим братом Рајковим, Радованом, кога смо звали Чича, знао је да Рајко пише песме. Рекао сам Слободану, мало изненађен Рајковим „наступом”: „Ја сам мислио да песме пишу само девојчице”.

Сада поред Невесиња има акумулационо језеро, иза села Бојишта, у којем је Алекса Шантић имао кућу и ту проводио лета бежећи од мостарске спарине, а у време мога детињства могло се купати само у млакама које остави понорница Заломка у

Братачком лугу. Само једном сам се купао у млаки, моји старији другари ставили су ме у шлауф од аутомобилске гуме, нисам знао да пливам и преврнуо сам се, а спасио ме од утапања мој први комшија Ацо Самарџић, уз помоћ брата Милоша. Нисам се пуно уплашио и после нисам имао страх од воде. Ацо је тада био студент београдског Економског факултета. Причало се да га је наш гимнастички репрезентативац Манојло Мака Чалија наговарао да се посвети атлетици, али Ацо је био боемска душа и спорт му је остао по страни.

Можда је цела моја дружина невесињска имала само две жеље: да се иде на море и да се игра фудбал у прволигашком тиму. Жеље пусте.

А у песмама је све то ипак једноставније и прозачније.

ЛОПТА ИЗ АМЕРИКЕ

Мишо Гутић је добио прву лопту гумену
од стрица из Америке.

Официруша је говорила
да је та лопта четничка.

Лопта је била црвена
као најлепше јабуке из
Дејановог воћњака.

Васо Гутић послао лопту
Световом сину.

Ми тада нисмо знали да је Васо тамо
јер је био за краља и отаџбину.
Лопта је била црвена као застава
на комитету.

Ми, Мишови другари,
били смо најсретнији на свету.

Његова баба Павија
испекла је колаче.

Вањо је наглас викао: „Ау, што добро скаче!”

Било је то педесетих,
дешавала су се чудеса,
у Дому ЈНА филм
„Босонога контеса”.

Не умем да се сетим
ко је лопту пробушио.

Сећам се само да је Мукица рекао:
„Послаће Васо нову, он лично зна глумце
из филма који смо гледали” на смену,
кроз разбијено окно, пењући се
једни другима
на крхка дечачка рамена.

МАРКЕ НА ПИСМИМА ИЗ ДАЛЕКА

Марке на писмима из далека,
и укус америчког млека.

Каучук трзалице звездастог сјаја,
масни жути сир, Труманова јаја.

Америчка застава на зеленој врећи,
и нигде краја дечијој срећи.

Морао је бити пуно сиромаш
сваки питомцац Ђачког дома.

Домци су мењали чоколаду
за наш пекмес и мармелладу.

ПЕДЕСЕТЕ, ПЕДЕСЕТЕ

Комад сира, тврда пура,
у дворишту фискултура.

Земља оштра, ноге босе,
ветар дува с Горње косе.

Андрун бира брзе ноге
за подмладак ФК „Слоге”.

Педесете, педесете,
како могу да не сете

све дечаке из махале
на дарове с неба пале:

Америчка провијанта,
доле руска варијанта.

ОДЛАЗАК НАШЕГ ГОЛМАНА

И сада видим усред поља
насмешеног Алију Зоља.

Био је голман у нашем тиму
две целе јесени и једну зиму.

Онда су дошли из великог града
и одвели га изненада.

Никада се више није вратио,
али им је, прича се, добро наплатио.

КУПАЊЕ У ЛОКВАМА

Када река Заломка пресуши
крајем пролећа, у Лугу су
остајале три дубоке локве
у којима су се старији
дечаци купали.

Ја сам се једном осмелио
и са дна локве ме је
на време извукао
Ацо Самарџић.

Идућих лета, када се
враћао на ферије
са студија у Београду,
доносио ми је књиге
које до нас нису стизале.

У све ово што пишем
уложио је много
Ацо Самарџић
који одавно, млад још у сећању,
јаше беле коње у простору
који не можемо догледати.

ТАМПЕРЕ, 52.

Уздај се у се и у своје кљусе,
наши у Тампереу победили Русе!

Кад је на радију ту вест јавило
цело је Невесиње сву ноћ славило.

На њиховој страни су били:
Иванов, Крижевски, Нирков,
Нето, Башашкин, Петров,
Трофимов, Николајев, Бобров,
Чкуасели и Бесков.

Са наше стране су играли:
Беара, Станковић, Црнковић,
Чајковски, Хорват, Бошков,
Огњанов, Митић, Вукас,
Бобек и Зебец.

У фудбалској репрезентацији су била
само три играча „Партизана”
али је Мишо Перишић свима плаћао пиће
као да су играли сви његови.

Нисам знао зашто је то тада било
толико важно, знам да је сладолед
био бадава и дуге бомбоне у
посластичарницама.

Ко је хтео могао је да се код Тамила Хазнадаревића
ошиша на нулу бесплатно.

И да се бадава слика
код фото Сенада Дугалића.

Не памтим први дан у школи те 1952.
а ово све!

7. УСКРШЊА КЛЕПЕТАЛА И ЛАЂЕ СА ЈЕДРЕШКОГ ПОТОКА

У дане Ускрса или Васкрса, како се у Невесињу понегде говорило, највећу радост деци причињавало је традиционално такмичење у туцању ускршњим јајима, у коме су учествовала деца свих вероисповести. Они који Ускрс нису славили, добијали су јаја од комшија и пријатеља. Победници су били они који скупе највише јаја, а водило се рачуна да јаја не буду дрвена, гушчија, пачија, морчија или наливана воском. Још већу радост нама деци причињавало је пењање на црквени звоник и ударање у дрвена клепетала у тачно одређеном ритму. Нас неколико из оркестра је имало посебну наклоност попа Мужичевића, који нам је радо дозвољавао да ударамо велика дрвена клепетала у звонику малим дрвеним чекићима једном годишње. И сада могу да поновим ритамску фразу ускршњег клепета.

Једрешки поток протичао је паралелно са улицом Маршала Тита, извор му је био иза Беговине, у брдима, затворен металним капцима са просеком за проток воде. Текао је све до центра града, а онда се, испод мостића код Жерајића куће, губио у пољу, према гарнизону и према Батковићима. Он је био велика радост мога детињства. Ишли смо на извор и онда пуштали лађе прављене од картона, од меког лаког лима, од кутија за крему за ципеле, са малим једрима од остатака штофа или платна из Васове или Мехове кројачнице. Били смо врло маштовити градитељи бродова и онда би трчали за њима, улазили у хладну воду ако нам се заглаве код неког камена, није било никаквих отпадака у потоку, могла се вода и пити, све до центра града, где је био малени водопад и где се укључивала градска канализација.

Прозирност Једрешког потока, његови брзаци, бели облаци умивани водом годинама, глатки и светли, све то је део најлепших мојих успомена на прве детиње године у завичају.

Поток је одавно, много већ година има, покривен новом улицом и новим асфалтом, можда се у пољу, верујем, ослобађа свога бетонског омотача и излази у поље слободан и брз, али сигурно не чист, као некада.

Изнад извора расле су црвене трпке дрењине, ми смо их у касно пролеће брали и јели, као што смо радо брали и јели ране, зелене шљиве џанарике и траву љутику.

Док исписујем ове ретке, на крају свога враћања у детињство, укус раних дрењина осећам и сада у устима.

Укус и мирис дечачких година у Невесињу.

У једној мојој песми спомињу се те једрешке дрењине:

ДРЕЊИНЕ НА ЈЕДРЕШУ

Високо, изнад воде једрешке,
дрењине расту, дечје воће.
Мора се дуго ићи пешке.
Ко уме уз брдо и ко хоће.

Црвене, глатке и дугачке,
трпке да ти зуби утрну.
Сјајне као у ноћи око мачке,
на ниском дрвету, скоро трну.

У групицама, после школе,
уморни од Ајнштајна, Тесле, Лењина,
идемо док ноге не заболе
до тајног царства раних дрењина.

УСКРС

На тргу, испод чесме,
слегао се народ са села,
закаснити се не сме,
ту је чаршија цела.

Три нам је дана раније
птица среће долетала.
На црквеном смо звонику
ударали у клепетала.

Колачи, одећа свечана,
шарена ускршња јаја,
дошао монах из Дечана,
чуђењу нигде краја.

Деца као кликери шарени
све сокаке запосела.
Мој свет далеки, малени,
и благост у сан доспела.
Беже слова са хартије,
чујем црквена звона.
Поп Мужичевић вади из мантије
прегршт свилених бомбона.

У Новом Саду, марта 2012, а посвећено мојој трогодишњој унуци Милени, мада сам јој у једној својој песми обећао друга-чије приче:

МАЛА ПЕСМА ЗА МИЛЕНУ

Хајде, хајде, Милена,
дођи деди у крило.
Неће ти деда причати
како је некада било.

Хајде, хајде, Милена,
дођи деди, похити.
Теби ће деда причати
како ће некада бити.

zrnajeve dečje igre

PISAC

1987.

PERO ZUBAC

koz mu ide. Onda u razgovoru Dragom
prijatelju, ovaj drugi profesor Dragom
Ivanović i dječakom Irena Janika i pisanje
se ponašanje odlično. Marša sam tako
bilo, a možda sam da ih dogam do napisao

199. Onda Novi kad, fakultet, studentsko
savetovanje, druženje sa svojim prijate-
lji. Bani sa svojim Mika, dragom profesio-
rom i prijateljem, nar tako veće nagrade. Imao sam
već nekoliko knjiga na sebi kad sam počeo
pisati na dnu: Mika, Nana, Rade zagrebački
Petar. Prva poema napisati na jednom stolu-
nom savetovanju. Završiti dajući igru kao
prilog Zlatanji u dnu i kraljevosti i profesio-
rom u Biseru. Uvao na papir, još bio da je
vrati, pa sa početka „Ne volim poema napisati“
ubacio na plati sa svojim pisanjem. Tako je
počelo i moje pisanje.

Pisati na dnu, sa svojim prijateljem i
savetima, tako i ljudi su pisali sa svim kulturni.
Druca sa svojim prijateljima nego što mi se bi-
dimo.

Kupovanje sam u pisanju sa dnu, kao
kao da mi kažu nešto što mi je da se
valjalo da sam. Druženje sa sa Druženje go-
dizanta, od para do dnu. Druženje slobode
Vladimirović i Mikolović pisanje. Pisanje da
se dopunjavati sa dnu i svojim svojim go-
diti. Uvao od dnu.

Volim biti da nikada se odmorim.

sa svojim prijateljem

Handwritten signature and scribbles. The signature appears to be "Ljubo Jovanović" followed by a large flourish and the number "82". There are also several vertical scribbles to the right of the signature.

Најмилијнији Београђани

Три позната истага — Миодраг Јован, Драго Зубац и Миодраг Ђаковић

Proleće

U fudalu zelanu proleće vira,
trajite u zračcu zvonke leptira.

I probe curčak na vrhu klase
tananu flautu snjega, glasa.

Uao pahulje usne od trave,
maslaci izdogle bele glave.

Čokolaci pečta na cvet u cvetu,
zumen se dlanak nabavi s'etke.

S granatke seoski kao da vira
uživano ušća uhladih lipa.

Čakli se sunca kao staklenog
dela od curča pravi rancor!

I slati u toj prozračnoj ovoj,
Đuba - maza na dojavu dlanu.

Leo Zubo

Ка Директор Математике на Јединственом Архиву спроводи (1981)

Математика

Писмо – Јединствено Архиву (1981)

Училиште

Одговор на писмо (1981) (Писмо на српском језику)

Училиште

Училиште

Училиште (1981)

Училиште

Училиште (1981)

Училиште

Училиште

Училиште

Училиште

Училиште

Училиште

Училиште

Училиште

Училиште

Училиште

Училиште

Училиште

Училиште

Училиште

Училиште

Училиште

Училиште

Училиште

Макондо наше младости

Како пролазе године и књиге све више ми се чини да је умјетност (у близу којем свом облику) везана за дјетинство. Оваква теза, евентуално, и не би била спорна кад не би била искључива, а ја је нисам управо у том изразу - дакле, умјетност је везана искључиво за дјетинство. И не само то, него још и горе - рекла би депресија - изум брда Тајгет (још, наравно, у Спарти) један је од највећих и снажних најокружнијих изума у историју чољечанства. Чему је служио брдо Тајгет? Да се умјетности слаба и болесна нејач, да на свијету преостане само здрав спартански пород. Показало се не само да није о брду Тајгет, што се тиче чољечанства, није прихваћена, него да ни Спарта није дала баш ништа умјетничка вриједног. Знали да то да умјетност произведе само болесни и немобилни или, пак, да је дјетинство Спартанаца било са стваришта умјетности непотпунија или, опет, нешто треће? Јер знамо да одрасли Спартанци нису руководили пером и књигом, него штитом и мачем. Спомињем се овог јер књига Пера Зубца "Ово сам ја" говори о дјетинству у Невесињу што није далеко од Спарте ако је Троја била у Габели како је тврдио оми Латиноамериканци за чије тврђење још није прона-

ђен доказ. Несретник је, наиме, промашио света за стотинак километара дакле има од Габеле до Црне Горе јер да је Троју тамо смјестио докази би се већ нашали. Но и овако, нема неке разлике између Спарте и Невесиња ако замислимо ситуације приједбе ситничавих душа.

Елем дјетинство, сирото и сиромашно, у Невесињу, на крају свијета гдје су допирали само руски емигранти да би у недовољно оставила кости. Па ипак, управо то и такво НИШТА показује се, сто, и из ове Зубчеве књиге као НЕШТО што је за ствар умјетности више него доста, више него довољно. Цртице које је упамтила дјетина душа преживјеле су године и деценије и сад се враћају обасјане каричитим сјајем. Зубан више о непостојећим, даним именима за које данас ни сам не зна, али то нарочито (евентуално) данас за умјетничка посла и није ваљаво. Умјетности што се тиче, та имено, даша и појаве из давног личичевог Невесиња у свом можебитном садашњем издању и облику апсолутно нису релевантна. Она данас не постоје све и ако су жива, али, захваљујући преснику, она нису ни мртва све и ако су умрла. Ето што може умјетност и ништо осим не.

И да се вратимо теми с по-

Наша сграда куќа
(снимка арх. Ушо Кайор)

Српски Кула у Невесиних
(фото од Шмице Кајџор)

Одлау ОДран, у
Краљевској морнарици
Загреб 1920.

Најранија
фотографија
Небојинка
1930.

шляти сив сѣбрица
Васѣ и сѣрице бзудиче
Менѣш и ја
Нѣвѣстиѣ, 1950.

Тедина ројтсрифура
аошке јоке

Моја фатома и њена,
Билимарице у крају
и ојке, Јанка и Борана
свакоје се се мени б
Дарина

први разред Основне школе.
Ушпиљено у прва петорица
разреда Црковних Караџи.
За беџи у првом реду, с лева.

1. август 1954. Стубице.
Са мајком Ђорђевић.

Ζητήματα Ο.Π.
Σεπτέμβριος 1955
για το σπινθηροειδές τμήμα
δυσκινών / σφραγιστή.

Михаил, Сурго, Лео и Тера.
11.6 септември 1955.

Рожко, Сурго и
младшият Тера
12.4.4 „България и Програма“

Са Драштом Сладоранови
Биганица, 1956.

Кливрџи разред О.Ш.
Б.В.1956. Чевоциње
Уа, Ђешиче лево, радни ред.

Први 6 разред
ниже редовне гимназије
из у првом реду поред
фелозитне се удетеи.
Дрбелите, 1957. г.

Невесиње, 10.6. 1958
Други разред Николе речени
гимназије,
Разредно старешинство
и професор Вукосав Радовић.
Јасна Поповић, први ред, 4 средина.

Школа прирегоја, 1958.
Маркут Пиробичић, Ева
Кайџановић и ја.

КУПАРИ, ЈУЛИ 1959.

Ηοβελιηε/1959
εα σεηαοαυ #γυαυεηηεαυ.

Слободан, Бојана,
Возана, ув. Даница,
у невинској бару.

Киевське, 1960. Д.
14.2. - АСН Ословоженко.
Брага.
Говорити в сцену:
"Новой Тугославичи"

Небесиње, 1960.
Са групом Црнотанковцима

Са Драгошу Слодожаном
и зграјским пријатељима,
Милославом Љубошевићем
на Новоселској палати.

Један дабни
пројекат

Γιωνανίτση Ορχήστρα
Ηδ. Σιροπολιτών Σχολείων
Πετρο, Κωνσταντίνος, Ιβάνη, Γιοζο

На школској
територији

Градац, на шору,
двана тројка: Митја
Слобо и Перо,
сложна Браћа

Шкој ошам, Обрен Нисроховић.
Др Јован / Светло Бугаро Шкојор

Са Рајком Петровић
Новом из израју
дејностима

Обрет у тогашњој
слободању и мени,
влада у време
слободу и мир.
Нова Сед, тоталит
ког лодсе
"Душборитте"

Решца заједну са
Фотроригу
са селитрама
Илиница, Фоница
Бојана и Зора
Јанко оситану
Иосифу
Илијевићу, На
Угљевини

Једина фотодрама
 са свих глеј келџара,
 Франсо, Везаном, Зором,
 Милицом и Анџицом.
 Најмлађи је Иван, Зорин
 и Нусрејов син.
 Нови сад, 11/12 године.

У Небесинь, давної осінь,
са пложиць у Змицьковом
У Дроздицьки Каролюки.

Посеџе.
Са уџаком Арејанови Сауди
у Штубецу.

Улицо царей,
Владимир Кнезобути
и ја пред рогном
Кубови.

Тетя Драгиња, сестра
Снежана, Драгиња и ја

Мој подрашки, бреник
Широкобранич и сликар
Животић Величко, бреник,
су моју небесинску брочину
и мени сликар цош у јесен,
1979. годене

На старој фотодарацији,
 а фотодар је био велики
 Мишо Марич, мисторски
 легенда. Су. браћу од сирца,
 Ацо, Шимо Перичић,
 субраћ сестра Фанкија,
 Увца Шичек, субраћ
 сестра Јоране.

У Бајковичима, сјрину
Вудича, сјрину Вало,
Богданов унук боре,
Златана моја, сјрину,
Богдан, Ајана Борова.

Нелка габна Нова
Едгитта

Зубе у сетану

многе слике из времена
моје одраслости, од седам
до петнаесте године, сара
сва, издржане су из сетана.

Могу да се сетим шара,
3+3, 3+4, 3+5, 3+6, 3+7,
и тако, скупљања слика
фудбалера мажи и девојке,
шурнера, махајских
слика у фудбалу, скупљања
лековитости Јево у орди
Зараф, посета шубин
војвођино и Јанковић,
ако из школе није
детиња. Својих слика Зараф,
Чокрић и Јанковић Зараф
Заворова. Зараф, 4+3+4
Ас/246.2021,

ПУТ НА КОЈЕМ СТОЈИ ДЕЧАК

фотографија је била познатија,
 златнај прех бремена
 постоје је носу дечака
 који не живео
 ја претозпајем зиг из
 дечкињем бо
 из онегу тучитио / Уокорика
 кутра:

пути на којем стоји дечак
 златнај у фотографија
 али не претозпајем седе
 пер се не сетили
 шренутка када сам још
 штоко стојојати.

мемо, 1998.

В. Дрозде

Њушовање у дејствију

Пред поноћ. Нева сирине
 и света на шалу гасне.
 Понски џас се тује,
 пошом сав шаташ сласне.

Ни ветар у окна од ојин
 ниписе некуца Ловство.
 У кревету се скупи
 и буштут у дејствију.

Можна у шпорет ситари
 слазне грџа Букова.
 и ваира вет се жари.
 Не дојте Петрице Букова.

Моје прво и једини
књижевни Влада Небесноу

Ниједну песму, а још
их се Анђизано, Нисан
написао у Небесноу.

Прве песме у групи
разреду змијске.

А бучно тисама о још
зграду сам написао, с
су песме још од остата

Јакога никада Нисан ни
жеду да се не тесни

бујаставни Небесноу.

А кад сам додио, конако
шанитеру нареду, Нисан
свога извести трајно

среша се Небесноу,
Нисан је рођен Нисан.

Бучно је ситно и црвено
Влада је увек био
Фолклором из тродито
Билама тршораје.

После, на бехери, Нисан
шавле Нисановићу Шубо.
Мозга очеш. Шубо
Нисану Ренд.

„Један дан живота“

Учили смо Биоскоп,
 кино како су Гершвици
 говорили, и он је један
 од светских стратига у
 мом сетану.

У њему зна се Бина и
 једина сада за природу
 и светлост.

Пашини пројекти за
 траке. Прво урњак за рачу
 у миру, а с последњим
 свештвени у души и
 филм, „Један дан живота“,
 ауторичка Рејеса и генераци
 Томеса и Мошу, Хуанов
 сегоро сву својим
 Те сузе и пашини и један
 одо пашом и одо један
 ордн збогласити.

Наша собаћа сода

На сиротињу наше куће
 имали смо једну соду и
 доксам из које се узводило
 у сиротињу кукити.

Једна сода је јанг шана
 и момче, а друга сода
 девојка. Не знам још садам
 не садам се колико је у соду
 још прелево, како смо
 још расирејети, јер сам
 и с ким сам ја садам.

У реном јединству сам
 и као слухне јединице
 звук се садам куче је једна
 ставен до још. Седира
 не управате а, вриштом
 сам схватио да још још
 и још.

Некако седира куче још
 још још, сед
 још још још, сед
 још је још.

Дарови дугобезности

Деду и баду ни по сарај,
 ни по маркитној линији,
 ниског угаљино, они су
 већ умрли пре две ратне
 године, а деца перо није у
 својој дугобезности окупило
 лепог друге ни дете,
 ни оца.

А творцу збога не дару
 дугобезности.

Родитељи ми нису
 ратници збога не збога
 мојка последно.
 Завно сам најбоље
 и мојка ми ове зарена.
 Ни пензија ни не помаже.
 Велика деца сарај
 Нево сарајена збога не.

А онда мојој умуре:
 Милена и Мел.

Хвала ми дугобезности
 што ми проузичише
 Знати.

Фотографски списак

Без фотографија два књига
 Јула Је као књига Је
 прозора.

Нотрању фотографију
 у Невелноу слично је зир
 кољакотити. Све остале
 сепар дугаити. Оне
 змиња зирелно круно хр
 Већину фотографских
 фотографија слично је
 мло сит в паролитр.
 Неме Гаврилатрујити и
 Неме и ја.

Толмак годити мубао
 сам их и ретко по
 Неме одјавовивао уз
 итми срџу.

Оне су сатувала свато
 кне ме је ирешани
 у зкисоту

МАЛЕНО НЕВЕСИЊСКО КИНО

Има једна клупа на Лиману на којој Перо Зубац поседне понекад са нашим заједничким другом Жељком. Када станем на семафор, па их преко аутомобила и лигуструма угледам, не-обично сам срећан. Поздравим их, салутирајући „Добар дан, другови”. Било је дана када их нисам видео на клупи, јер су се, по претходном договору, сакрили у хаустору зграде и удесили да се Перо јави на Жељков телефон, а Жељко на Перов, чим кренем да их зovem. „Момци, у реду је”, кажем одушевљен, и због тога што још постоје људи са духом, вером, и надом, као и што су године број, а дух безбројан, тиња и траје без обзира на све беозобалности светске. Такође, сетим се двоструко млађих људи и питам где је њихов дух и на шта личи данас.

Жубор јегрешкој ѿтоко нова је књига песама Пера Зупца, споменар лирских записа и сећања, песама, сна и несна. Нове песме, настајале у последње две године, бисери су сећања и осећања, песник проверава и проветрава снове и јаву, а све је ту, на свом месту, у трајној вредности и у успомени. Чудесни балкон песниковог стана је свевидив, поетски портал овог и вишњег света. Силе које се јављају нежне су као влашац после кише. У разговору са њима тињају доброта, лепота и душа: ...још светле давни свици и потом: Сећања златна детиња/ строфе раног Јесењина/ с далеких српских светиња/ монаси ми шаљу дрењина, наставља се стихом из једне друге песме: Можда тај свет стварно постоји/ па ми то јављају драги моји.

Многе су песме посвећене Перовим вишедеценијским пријатељима: Горану Микулићу, Данилу Јокановићу, Душку Певуљи, Данијели Костадиновић, Власти Кнезовић, Милану Гутићу, Весни Голдсворти, монаху Григорију, Небојши Кузмановићу, Ради Комазец... Онима који јесу и који са нама више

нису, супрузи Драгани, која сваку ноћ засија изнад Перовог балкона, а како се млечни путеи запуте, тако њена звезда путује Јадраном и Фрушком гором до следећег повечерја.

Перо Зубац часно и људски, са нескривеним поносом носи своје југословенство и православље. Зналци општих места и аналитичари сваковрсног перја говорили су да је тако нешто немогуће. Непотребно, ако је могуће. Међутим, наслушали смо се свега и нагледали свачега, чега се више ни они сами не сећају. Тако је то када се мало зна, а помало не сазна. Југословенство Пера Зупца налази се у његовим књигама и на лицима пријатеља широм те државе, а слатко православље, како га назва Црњански, са првим удахом било је бесконачност Перовог овоземног живота. Као што рекосмо, тешко је у дебело ухо улити кап ума, што Перо није желео да чини, а ни ми, његови пријатељи. Зар се неком треба правдати због емпатије, социјалне интелигенције и племенитости? Југославија је за неког била највиши ступањ развоја, културе, школовања, стремљења, за неке друге тор и обор. Друге државе такође имају овакве поделе, али се никада не одеде. Православље Пера Зупца племенито је и нестварно топло, искрено и танано: У Дечанима, после толико лета/ кришом понеку сузу пустих/ машу ми, осећам, са оног света/ Слободан Марковић и монах Јустин. На ову песму наслања се песма У Грачаници: ...Питам Данила склоњена испод трема/ зна ли зашто Милоша још нема/ Данило говори тихо/ Не брини, сад ће/ Видео сам га, стоји пред Симонидом/ и плаче.

„Још светле давни свици”, написао је песник, а овде сам се сетио једне младе песникиње, која је, давних година, на Фестивалу поезије младих у Врбасу, имала песму пуну тихе наде о томе како плешу светови и свеће. Читајући Перову књигу, у више наврата и на толико места, сетио сам се давних људи, другова и познаника. Како пролази време, сећамо се детињства и младости, те слатке птице која ће у нама да пева до последњег дана.

Ко није грешо, ко није устао и отресао прашину, ко се није преварио, кога нису обманули? Ко није patio? Прележао дечје болести? Само онај ко није живео, а то се лако препозна. Перо зна где су његови пријатељи, моја генерација претпоставља и нагађа, чује из друге руке. Расејани као маслчак и расањени као деца, када прочитамо ову књигу можда се у нама нешто заплави и помери. Можда нам се посрећи, ако ништа друго. Они не знају дечака кога си ти заволела.

Научили смо, читајући књигу *Жубор јегрешкој њошока*, да свођење рачуна нужно не значи оно на шта смо навикли, чак се и тада дешава да плати неко сасвим трећи. Свођење рачуна свело се на теорију, у пракси стиче непријатеље и мало чему служи. Свођење рачуна Пера Зупца представља албум са вечним фотографијама, успоменама и годинама. Он надраста оно што обично очекујемо када сабирамо утиске. Не само то, наставља се и у будућим песмама које ће стићи до многих адресата. У песмама које сада читамо искри живот, топлина, милозвук се отима свакодневним несаницама. Није то лако: заборавити, превазићи, надрасти, опростити. Ни самом себи, ни другоме. Међутим, могуће је. Перо Зубац нам поручује да то упамтимо. Необично је и душа нас подсећа, шаље страшне трептаје. То је за неко време. „И даље мислим, после оволико година, да се људи нису покварили него време”, рекао је Перо недавно у једном разговору за телевизију.

Поменуто мало кино у Невесињу збило се много пре једног од најбољих филмова у историји кинематографије „Биоскоп Парадизо”. Чудо је Медитеран. Овде бих посебно подсетио читаоце да у безмало свим Перовим књигама доминира Медитеран, пета страна света. Јадранско море, острва, приморје, Херцеговина, кошћела, Требишњица, уковани у овај недовољно испрличани и спознати простор планете, код Пера Зупца не сјаје само као исходиште и завичај, већ као део душе и смисао

постојања. Зато им се Перо стално враћа, а заправо оданде не одлази. Знају све о томе и Шантић и Дучић.

Песникове љубавне песме, и некадашње и данашње, имају и стичу трајну вредност. Њихова патина је у примерености и дискрецији. Зато љубавне песме Пера Зупца и данас живе не само у цитатима медијског простора, већ и на картицама уз букет цвећа, смс порукама и слоганима. Оне су сигурнија конекција од сигнала сателита. Такође, отвориле су нове путеве у комуникацији, књижевној надаре, показујући генерацијама песника како ствари изгледају када су личне, а не притворне и опште. Због тога је Перо Зубац истинска звезда са обожаваоцима и фановима свих генерација, јер ако је љубав онда се о љубави ради.

Дилема чему песници у оскудним временима превазиђена је одавно. У питању је преварантски покрет који широм земног шара констатује како се ништа не чита. Чему књиге, романи и песме, уџбеници и атласи. Надам се да нећемо дочекати и питања чему галерије, позоришта или хорови, оркестри, школе. Перо Зубац је у разним временима писао о тим временима, јасно и прецизно, лирски и душевно, понирући чак и дубље од општег понирања, зато што, као и сваки велики песник није сматрао пресудним да је ћутање злато, а прећуткивање мудрост.

Као и у претходним, тако и у овој књизи, нема тачке на крају. Проток година и једро времена сведоче о непролазном Перу Зупцу, а ми због тога лако проналазимо оно најбоље у себи.

Горан Лабудовић Шарло

БЕЛЕШКЕ О ПЕСНИКУ

Перо Зубац је рођен у Невесињу, у Херцеговини, 30. маја 1945. године. По завршетку основне школе у родном месту, гимназију је похађао у Лиштици и Зрењанину, а студирао је јужнословенске књижевности на Филозофском факултету у Новом Саду. Рано је почео да се бави новинарством и био је главни уредник листа студената Новосадског универзитета *Индекс*, а потом главни и одговорни уредник часописа за културу и уметност *Поља* у Новом Саду. Један је од оснивача Књижевне омладине Србије. Био је и уредник загребачке ревије младих *Полеј* и скопског књижевног часописа *Мисла*. Писао је колумне за *Борбу*, *Нашу борбу*, *Побједу*, *Свијет*, *Уну*, *Глас омладине*, *Полеј*, *Недјељу*, *Око*, *Дневник*, *Раг*, *Суботничке новине*, *НС недељник*, *Слободну Далмацију*. Прву песму је објавио у студентском листу *Наши дани* 1962. у Сарајеву, а сарађивао је у скоро свим тада важнијим југословенским листовима и часописима.

Објавио је шездесет пет књига поезије, двадесет четири књиге песама за децу и младе, три књиге есеја, лирску студију „Ленка Дунђерска”, три књиге пародија на југословенско песништво, шеснаест антологија српског и страног песништва, један роман за младе. На стране језике преведено му је осам књига, а песме су му превођене на двадесет пет језика. Превод „Мостарских киша” Ирине Чивилихине на руски језик, објављен је у московској ревији *Работница*, штампаној у СССР 1986. године, у тиражу од 19.750.000 примерака, а та поема је преведена на деветнаест страних језика. Објављивао је своје преводе и препеве са словеначког, македонског, мађарског и руског језика.

Изабрана дела су му објављена у четири наврата: „Зрински” Чаковец – СД „Црвена звезда” Београд, у шест томова, два издања, 1989. и 1990; „Стулос” Нови Сад, пет томова, 2003. године;

„Архив Војводине” Нови Сад, у пет томова, 2023. године; „Арт Рабиц” Сарајево, пет књига, 2021/22 године.

Написао је либрето за балет „Бановић Страхиња” Стевана Дивјаковића и балет „Космички човек” Александре Степановић; либрето за оперу Мирослава Штаткића „Ленка” и оперу Мине Митрушић Ђерић „Смрт војводе Пријезде”.

Изведене су му две драме („Избацивач” и „Вратио се Nicoлетина”). Написао је сценарија за осам документарних филмова и један играни филм („Јован Јовановић Змај”), а за сценарио филма Кароља Вичека „Пинки” добио је Златну повељу Међународног фестивала документарног филма у Београду. Косценарист је документарно-играног филма „Доба Дунђерских”, у којем је играо и наратора. Реализовао је педесетак мултимедијалних сценских спектакала, а по његовим сценаријима у ТВ Нови Сад реализовано је неколико стотина емисија, разнородних програмских жанрова. На његове стихове компоноване су бројне кантате, соло песме, ораторијуми, а за стихове намењене деци добио је прве награде на свим фестивалима дечје песме у нас.

Био је уредник популарних телевизијских серија „Музички тобоган”, „Фазони и форе”, „Хармонија сфера”, у три мандата главни уредник Културно-уметничког програма ТВ Нови Сад, и уредник Дечјег програма, помоћник главног и одговорног уредника Забавног, рекреативног и спортског програма РТС-а и Координатор дечјих програма РТС-а. За животно дело у телевизијском стваралаштву добио је „Златну Нику” Интернационалног фестивала репортаже „Интерфер”.

За књижевно стваралаштво награђен је седамдесет пута. За песништво наградама: „Награда ослобођења Војводине”, „Октобарска награда града Новог Сада”, „Новембарска награда града Новог Сада”, „Повеља града Новог Сада”, „Златна плакета Вуковара”, „Фебруарска награда Мостара”, „Награда ослобођења

Кикинде”, „Горанов вијенац”, „Горанова плакета”, „Шантићева награда”, „Инстелова награда”, „Павле Марковић Адамов” „Венац врдничке виле” „Аполон сирмиензис”, „Круна цара Лазара”, „Ленкин прстен”, „Стеван Пешић”, „Златни беоцуг Београда”, Капетан Миша Анастасијевић”, „Библиос”, „Јагодински Орфеј”, „Годишња награда Радио Београда”, „Троношки родослов”, „Јован Поповић”, „Филип Вишњић”, „Повеља Мораве” „Лазар Вучковић”, „Венац Лазе Костића”, „Душко Трифуновић”, „Шушњар”, „Песма над песмама”, „Збиља”, „Рамонда Србика”, „Изузетни печат вароши сремскокарловачке”, „Скендер Куленовић – Књижевни Вијенац Козаре”, „Изузетна Вукова награда”, а за стваралаштво за децу и „Награда Змајевих дечјих игара”, „Стара Маслина”, „Златни кључић Смедерева”, „Раша Попов”, „Златни прстен БУЛКЕ”, „Сима Цуцић”, „Гордана Брајовић”, „Принц дјечијег царства”, „Гашино перо”, „Путић” Невеновог фестивала деце песника”, „Ана Франк”. Добитник је и Почасне дипломе „Народни учитељ” Педагошког факултета у Јагодини. Повеље за животно дело доделили су му и „Удружење књижевника Србије”, „Друштво књижевника Војводине”, „Дрински књижевни сусрети” у Зворнику и Републички савез „Корени”.

Јубиларне 2025. године, Радио Београд 1 доделио је Перу Зупцу новоустановљену повељу „Мића Томић” за посвећеност деци и детињству.

Двадесети Међународни новосадски књижевни фестивал доделио му је *Међународну награду за поезију Нови Сад*, за допринос савременој поезији, а Међународни фестивал „Обала пјесника” у Даниловграду доделио му је „Награду Александар Секулић” за цјелокупни лирски опус високе уметничке вриједности.

Песникиња и библиограф Гордана Ђилас сачинила је БИБЛИОГРАФИЈУ ПЕРЕ ЗУБЦА (1962–2020), а објавили су је „Матица српска” и „Архив Војводине”, 2021. године. Садржи 4827

библиографских јединица. Академик Неђо Шиповац објавио је монографију „Перо Зубац у завичају поезије”, у Мостару 2009. године.

Од 2003. године је редовни члан Академије природних и хуманитарних наука „Кнежева Шчербатових” у Москви; од 2022. редовни члан Словенске академије књижевности и уметности у Варни; од 2024. редовни члан Вану, а од 2020. почасни члан Америчке академије БХААС. Добитник је националног признања за уметнички рад Министарства културе и информисања Републике Србије. Одликован је Указом председника Републике Сретењским орденом другог степена, за нарочите заслуге за Републику Србију и њене грађане у књижевном, посебно песничком стваралаштву, на Сретење, 2021. године. Члан је Удружења књижевника Србије и Друштва књижевника Војводине и почасни председник Савеза књижевника у отаџбини и расејању.

Од јануара 2008. године је у пензији.

Живи и ради, окружен бригом породице – Владимира, Милоша, Наташе, Драгане и унука Милене и Меј – у Новом Саду.

Аутор фотографије: песник Милан Ракуљ, 9. 10. 2025.

САДРЖАЈ

Мирис старог сребра	5
ЖУБОР ЈЕДРЕШКОГ ПОТОКА	7
Трагом Једрешког потока	9
ПЕСМЕ КОЈЕ МЕ ОДАЈУ	15
Још светле давни свици	16
Сијају слова злаћана	17
У страху од њихова заума	18
Сећања златна детиња	19
Недоречена тема	20
Љушти се позлата са икона	21
ОСАМНЕ ПЕСМЕ	23
СМС песма	24
Уснула браћа	25
Она киша плава	26
У Грачаници	27
Откад ми нема драгане	28
Никако да се раздани	29
Кад те доведем у Невесиње	30
Страх од питања	31
О море моје далеко	32
О недирнутим	33
Природа нам се свети	34
Дуго топло лето	35
Кино у Невесињу	36
Тамнаја ноћ	37
И стега и бајка	38
Нижем дароване дане	39
Рамонда сербика	40
Слике из Савоје	41
Бескишна	42
Дечак са теракоте	43

Тајне љубави	44
Мостар и ја	45
Путовања, Путовања	46
Антић и Почитељ	47
Песма за Весну Голдсворти	48
Заборави	49
Записах ове речи	50
Или сад плодовље збирам	51
Очи деце из Гораждевца	52
У Пећкој патријаршији	53
У Дечанима, опет	54
Сузе Божице Везмар	55
Невидљива рука	56
О господу	57
ПЕСМЕ СНОВИДЕ	59
Једва нађена књига	60
Пред кућом Скендеровом	61
Моје љубави	63
О побратимству	64
Настасја	65
На Покров свете Богородице	66
Сновида песма	67
Драгана у сну	68
Осамна	69
Црна пелерина	70
Упитна песма	71
Позив из Сарајева	72
Чекајући воз	73
Седамдесет девети снег	74
Од чега смо саткани	75
Ања из Архангелска	76
Невидљива рука	77
Ноћ пуног месеца	78
Али није	79
Песма о Вронском и Миленин одговор	80

И ЈЕДНА ДЕЧИЈА	81
Лек против самоће	81
НЕВЕСИЊСКИ СНЕГОВИ	82
ЖИВА РЕЧ У ПОБОЖНОЈ ТИШИНИ	84
ДАЛЕКА СВЕТЛА ДЕТИЊСТВА	97
НЕВЕСИЊСКИ СНЕГОВИ	98
Снег	101
Пада дебели снег	102
Слика из детињих зима	103
А снег је над кровом вејао	104
Сиротињска	105
У светлу окупан	106
Скијашко такмичење	107
ДАНИ КАДА САМ О ШКОЛИ САМО СЛУШАО	
ОД СЕСТАРА, МОЈ ПРВИ УЧИТЕЉ ИБРАХИМ КАРАЦА	
И ПРИЧА О ГРАДСКОЈ БИБЛИОТЕЦИ	108
Библиотека	110
ТАМБУРАШКИ ОРКЕСТАР	112
Прва представа	114
Роса	115
СПОМЕНАРИ	116
Дом ратне сирочади	120
Олга Кљакић	121
Празне странице споменара	122
ПРОФЕСОР ПАН	123
Кифле професора Гаона	125
Закаснили одговор на писмо професора Радовића	126
Пан	127
Професор Шеховић	128
МОРЕ, ЛОКВЕ, ЈАДРАН, ТАМПЕРЕ 1952.	129
Лопта из Америке	133
Марке на писмима из далека	135
Педесете, Педесете	136

Одлазак нашег голмана	137
Купање у локвама	138
Тампере, 52.	139
УСКРШЊА КЛЕПЕТАЛА И ЛАЂЕ СА ЈЕДРЕШКОГ ПОТОКА	141
Дрењине на Једрешу	143
Ускрс	144
Мала песма за Милену	145
ПРИЛОЗИ И ФОТОГРАФИЈЕ	146
Рупе у сећању	192
Пут на којем стоји дечак	193
Путовање у детињство	194
Моје прво и једино књижевно вече у Невесињу	195
Један дан живота	196
Наша спаваћа соба	197
Дарови дуговечности	198
Фотографско злато	199
МАЛО НЕВЕСИЊСКО КИНО	200
БЕЛЕШКЕ О ПЕСНИКУ	205

Перо Зубац

МИРИС СТАРОГ СРЕБРА

Издавач

Архив Војводине
Нови Сад, Жарка Васиљевића 2А
www.arhivvojvodine.org.rs

За издавача

Др Небојша Кузмановић, директор Архива Војводине

Лектура

Марија Цветићанин

Прелом и техничка обрада фотодографија

Жељко Радаковић

Штампа

САЈНОС, Нови Сад

Тираж

500 примерака

ISBN-978-86-6178-259-6

CIP - Каталогизација у публикацији
Библиотека Матице српске, Нови Сад

821.163.41-1

ЗУБАЦ, Перо, 1945-

Миристарог сребра / Перо Зубац. - Нови Сад : Архив
Војводине, 2025 (Нови Сад : Сајнос). - 214 стр. : илустр. ; 20 см. -
(Библиотека Посебна издања / Архив Војводине, Нови Сад)

Тираж 500.

ISBN 978-86-6178-259-6

COBISS.SR-ID 179208969